

Del 2

POVL KORNERUP
civilingeniør og entreprenør

12. Povl Kornerup

Modsat faderen fik Povl Kornerup en akademisk uddannelse som grundlag for at videreføre virksomheden. Efter at have taget studentereksamen på Frederiksberg Gymnasium i 1932 læste han videre til civilingeniør på Polyteknisk Lærestanstalt, hvor han udgik fra bygningslinien i sommeren 1937. Einar Kornerup var stolt, og som Anna Havning fortæller, satte han sin lid til, at sønnen ville overtage firmaet:

”Povl var den ældste af os børn. Han var ganske kvik i opfattelsen, men var ikke på forhånd den udvalgte kronprins i firmaet. Vi måtte selv bestemme, hvilken uddannelse vi ville have, og da Povl valgte at blive bygningsingeniør, begyndte far nok at tænke på et firma i lighed med A. Jespersen & Søn, som i øvrigt havde domicil på C. F. Richsvej.”

Povl Kornerup satsede imidlertid ikke straks på at træde ind i faderens forretning, men gik på anden vis i hans fodspor. Som nybagt civilingeniør havde han planer om at videreudanne sig både hjemme og i udlandet, og i efteråret 1937 begyndte han hos Christiani & Nielsen – en af Einar Kornerups samarbejdspartnere. Ansættelsen i Danmark hos den store internationalt orienterede entreprenørvirksomhed blev i oktober 1938 afløst af et udenlandsophold, da Povl Kornerup fik arbejde hos det tyske entreprenørfirma Grün & Bilfinger A/G i Mannheim, der bl.a. byggede broer. Jobskiftet kan ses som en parallel til Einar Kornerups tur på valsen, og muligvis har faderen påvirket sønnen til at drage udenlands.

Det Tyskland, som Povl Kornerup kom til i efteråret 1938, var imidlertid et ganske andet end dét, faderen havde stiftet bekendtskab med i begyndelsen af århundredet. Efter en kort demokratisk periode under Weimarrepublikken var nazisterne i januar 1933 kommet til magten, og med Hitler som Rigskansler og Fører indførtes et brutalt diktatur. Det nye styre indledte en massiv oprustning og førte en stadig mere aggressiv udenrigspolitik, og sidst i 1930'erne trak det op til en ny krig i Europa.

Gennem sit arbejde oplevede Povl Kornerup den tyske oprustning og forberedelse af krig – bl.a. har han fortalt, hvordan der

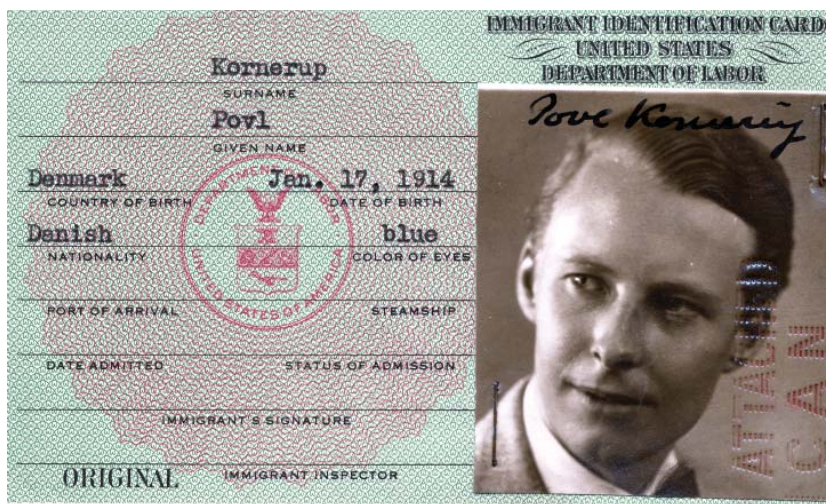
Povl Kornerup i matrostøj med sine to yngre søskende Inger Johanne og Ebbe, ca. 1921.

*Brudeparret Povl og Lisa Kornerup
i Tisvilde, 1939.*

blev placeret sprængstof i de broer, han var med til at bygge. Placeringen af sprængstoffet skulle være hemmelig, og når den foregik, måtte Povl Kornerup ikke være til stede. Ikke desto mindre vidste han, hvad der foregik, ”da han kunne se hulrummene til sprængstoffet på tegningerne,” fortæller Niels Kornerup.

Midt i den stadig mere anspændte politiske situation indtraf en glædelig begivenhed i Kornerup-familien. Den 17. juni 1939 giftede Povl Kornerup sig med Elisabeth Viktoria Augusta Mattig Paulli, kaldet Lisa. Hun var adoptivdatter af dr. V. Paulli og Gerda Raffenberg, der var gamle bekendte af Kornerup’erne. Gerda Raffenberg var søster til Povls mor Johanne Louise, og i sin tale ved bryllupsfesten fremhævede Povl, hvorledes han og Lisa var opdraget med samme traditioner og idealer. Povl og Lisa var ikke fætter og kusine i kødelig forstand, idet Lisa sammen med sin søster var kommet til Danmark som wienerbarn efter 1. verdenskrig. Søstre blev optaget i og senere adopteret af familien Paulli, og brudeparret havde kendt hinanden fra barnsben.

Immigrant Identification Card med foto af Povl Kornerup udstedt af De Forenede Staters konsulat i København den 20. februar 1940.

Tibirke Kirke dannede rammen om vielsen, og brylluppet blev fejret i Tisvilde, hvor de to familier havde tilbragt mange somre på badehotellet og i lejede sommerhuse. Efter brylluppet drog brudeparret til Mannheim, hvor Povl genoptog sit arbejde hos det tyske firma. Det blev dog kun for en kort bemærkning.

Den 1. september 1939 overskred tyske tropper den polske grænse, og to dage senere svarede England og Frankrig igen ved at erklære Tyskland krig. Anden verdenskrig var brudt ud, og kort efter vendte Povl Kornerup og Lisa tilbage til Danmark. Han indtrådte som konduktør i firmaet Einar Kornerup, men havde dog ikke opgivet planerne om at samle udenlandske erfaringer. Tværtimod fremstod Amerika på den anden side af Atlanten som det forjættede land – så meget mere, som Europa var i krig. Begrebet ”den nye verden” fik en ekstra dimension på den dystre europæiske baggrund, og Povl Kornerup ilede med at komme af sted. Han søgte og fik visum, udstedt den 20. februar 1940 af De Forenede Staters konsulat i København. Povl Kornerup angav, at hans rejserute skulle gå via Göteborg til New York, og at hans endelige destination var Boston. Hans kontaktperson var professor Casagrande på det verdensberømte Harvard University, hvor han i lighed med en kammerat fra tiden på Polyteknisk Lærestalt havde fået et stipendium. Formålet med rejsen var at studere og arbejde.

Rejsen var nøje planlagt, og selvom perspektivet ikke nødvendigvis var emigration, så var der formentlig tale om et længere-

Povl Kornerup i 1950'erne.

varende ophold. Men Povl Kornerup havde ikke taget misteltenen i ed. Hans visum havde først gyldighed fra den 19. juni 1940, og det blev skæbnesvangert. Atter en gang kom krigen i vejen for den unge ingeniørs planer – denne gang med den tyske besættelse af Danmark den 9. april 1940. I stedet for rejsen til Boston og opholdet på Harvard måtte Povl Kornerup forblive i København og i firmaet. Måske den unge frue, der var i lykkelige omstændigheder, syntes ganske godt om den ordning. Hun nedkom dagen efter besættelsen, den 10. april 1940, med en søn, der blev døbt Søren.

Povl Kornerup fortsatte sit arbejde i faderens virksomhed, men led en overgang af svimmelhed og et træthedssyndrom, der gjorde ham uarbejdsdygtig i perioder. Det rejste også spørgsmålet, om han kunne indtræde som leder af firmaet, men hans tilstand bedredes. Den 20. januar 1944 blev Povl Kornerup meddelt prokura i firmaet Einar Kornerup, og ugen efter oprettede Einar og Johanne Louise Kornerup et testamente, der indsatte Povl Kornerup som arving til murer- og entreprenørvirksomheden.

Efter krigen fik Povl Kornerup den 8. august 1947 næringsbrev som murermester i København, og samme dag indtrådte han i firmaet Einar Kornerup som ansvarlig og underskriftsberettiget deltager. Der var med andre ord tale om en gradvis indslusning af Povl Kornerup i firmaet med henblik på en fuldstændig overtagelse, der

Povl Kornerup foran huset på Springbanen i 1968.

*Interiør fra Springbanen 97,
Gentofte.*

fandt sted ved Einar Kornerups død i 1954. Opgørelsen af boet førte til salget af C. F. Richsvej 66, da Povl Kornerup ikke ønskede at flytte ind i villaen, der siden 1919 havde udgjort rammen om familien Kornerups liv. Han havde få år tidligere bygget sin egen villa på Springbanen 97 i Gentofte Kommune, hvor han blev boende efter faderens død. Pladsen i Valby blev dog bevaret.

Firmaet Einar Kornerup var på den tid en mellemstor murer-virksomhed. Povl Kornerups ingeniøruddannelse, og den erfaring han havde høstet i sin korte tid hos Christiani & Nielsen og ved brobyggeriet i Tyskland, havde imidlertid givet ham indblik i, hvordan store entreprenørvirksomheder arbejdede. Det bidrog til at give firmaet Einar Kornerup luft under vingerne, da der for alvor kom bedre tider med nye muligheder i slutningen af 1950'erne.

Personligt og forretningsmæssigt lignede Povl Kornerup faderen på flere måder. Han var konservativ af grundholdning og nøjeregnende i en tid, hvor økonomien endte med at gå over alle bredder. Det skaffede ham tilnavnet "Povl Femøre", uden han dog levede helt asketisk, sådan som Niels Kornerup mindes:

"Far var meget sparsommelig. Han brugte aldrig 5 ører på sig selv, alt blev anbragt i firmaet. Hans største satsning for sig selv var nok at bygge huset i Gentofte. Det var beskedent af ydre, men indrettet med et væld af tekniske finesser og detaljer. I badeværelset var der fliser helt op til loftet, og rørene var skjulte, hugget ind i

væggen. Det kommenterede farfar, kan jeg huske: 'Var det nu også nødvendigt?' – det var vild luksus, mente han."

Ejgild Bindner Jensen

Ejgild Bindner Jensen.

Lige som Einar Kornerup havde haft en fast støtte i muremester Christian Larsen, så havde Povl Kornerup fra begyndelsen en højre hånd i firmaet. Det var Ejgild Bindner Jensen, som han havde "arvet" fra sin far. Han var på mange måder Povl Kornerups modsætning både som menneske og som entreprenør. Modsat Povl Kornerup var Ejgild Bindner Jensen gået håndværkervejen, inden også han blev ingeniør. Han var født den 2. februar 1920 som søn af murer Christian Bindner Jensen og havde taget realeksamen i 1936. Han kom i lære som murer og blev derefter teknikumingeniør i 1943. Samme år fik han ansættelse hos Einar Kornerup, hvor han afløste Christian Larsen som konduktør på byggeriet af Frederiksberg Rådhus.

Bindner Jensen blev et bindeled mellem de to generationer af Kornerup-familien, og i det hele taget blev han en markant repræsentant for kontinuiteten i Einar Kornerups udvikling. Gennem hele sin karriere var han beskæftiget i virksomheden og blev ved firmaets omdannelse til aktieselskab i 1963 direktør sammen med Povl Kornerup. I 1973, da Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S blev etableret, indtrådte Bindner Jensen som administrerende direktør sammen med civilingeniør Bent A. Bang og blev samtidig medlem af bestyrelsen.

Bindner Jensen er blevet betegnet som idémanden med visionerne, de store armbevægelser og den store arbejdskraft: "Bindner analyserede ikke tingene," fortæller Niels Kornerup og fortsætter: "Han sagde: 'Vi gør bare sådan og sådan.' Han overkom det umulige og havde en enorm arbejdskapacitet. Bindner havde sin egen orden og levede mest på fornemmelser, som oftest var de rigtige. Han havde en intuition, der sjældent svigtede ham, men han skulle holdes i ave."

Bindner Jensen optrådte med høj cigarføring. Han kunne begå sig på de bonede gulve, hvor han som oldermann i Murerlauget holdt møder med ministre og modtog Dronning Margrethe II ved Håndværkerforeningens medaljeuddelinger på Københavns Rådhus. Men han var også på hjemmebane i skurvognen og på bygge-

pladsen: ”Han kunne tage en mand og smide ham ud af skurvognen helt korporligt,” fortæller Niels Kornerup.

Povl Kornerup så Bindner Jensens kvaliteter og søgte at kanalisere dem ind i konstruktive baner. Samtidig søgte han at binde sin murermester til firmaet ved at lade ham deltage med en procentdel på ca. 20-25 pct. i de byggerier, som firmaet selv gik i gang med i 1950’erne. Temperamentsforskellene mellem Bindner Jensen og Povl Kornerup kom mest åbenbart til udtryk netop i de løbende diskussioner om Bindner Jensens status i firmaet. På trods af uoverensstemmelserne kunne de to dog godt få samarbejdet til at fungere i det daglige, hvor de udviklede et helt særligt forhold. Murermester Sven O. Pedersen, der fra 1963 arbejdede sammen med dem begge to, karakteriserer forholdet ved nogle øjeblikksbilleder:

”Vi havde vores faste tirsdagsmøder, hvor alle var hjemme. Vi gennemgik bl.a. alle forfaldne acontobegæringer og regninger. Bindner havde et byggeri, som det trak ud med betalingen for, og hver tirsdag spurgte Povl Kornerup ham: ’Hvordan går det med betalingen?’ Og Bindner svarede hver gang: ’Jo, jeg har en aftale på torsdag.’ Det var den samme ordveksling uge efter uge. Vi talte også timelønninger, og Povl Kornerup spurgte, hvad der blev betalt på de enkelte pladser. Bindner svarede, men jeg kunne ikke genkende de tal. De var beregnet på at berolige Povl Kornerup. Han har jo nok vidst, hvad de faktisk fik på pladsen, men det var et spil, de to havde kørende.”

Povl Kornerup på kontoret i Valby i 1950’erne.

Bindner Jensen og fru Lisa Kornerup, 1962.

Bindner Jensen havde en legendarisk hukommelse og kunne pris-kuranten såvel som priserne på murerarbejde udenad. Det skabte respekt om ham. Han vænnede sig imidlertid aldrig til papir-arbejdet, og hans tid løb ud i takt med de stadigt voksende krav til administration og dokumentation. Det var ikke hans stærke side, og fra anden halvdel af 1970'erne kastede han i stigende grad sin energi ind i organisationsarbejde og et vidtspændende forenings- og bestyrelsesarbejde, samtidig med at han brugte mindre tid på direktør- og bestyrelsesarbejdet hos Kornerup.

13. Opbrud i samfundet

Da Einar Kornerup døde, og Povl Kornerup overtog firmaet, var man i gang med flere store byggerier, bl.a. beboelsesejendomme som højhusene på Bellahøj og Uppsalahus på Camilla Nielsens Vej – og ikke mindst F.L. Smidths store kontorbygning på Vigerslev Allé. Dette byggeris omfang fremgår af, at det var – og stadig er – Danmarkshistoriens største flytteforretning nogensinde, da den danske multinationale koncern flyttede sit hovedsæde fra Vestergade i København til den nyopførte bygning i Valby. Hver for sig var de store byggerier et varsel om et samfundsmæssigt opbrud, der så småt begyndte at bane sig vej op gennem 1950'erne baseret på industriel vækst og bl.a. karakteriseret ved et massivt boligbyggeri.

Efterkrigsårenes mangelsituation var forbi, og samtidig indførtes en række nye teknologier især fra USA i industriproduktionen – fremskyndet bl.a. af Marshallplanen. I slutningen af 1950'erne førte de nye markedsdannelser i Europa, EF og EFTA, til voksende international handel, og i 1958 indledtes en kraftig og vedvarende international økonomisk højkonjunktur, der varede til midten af 1970'erne. Det blev et 10-år, kendt som ”de glade 60'ere”, der for altid forandrede Danmark – og bidrog til et sandt byggeboom gennem hele perioden.

Industrien voksede og blev Danmarks største erhverv, mens landbruget mistede terræn. Danmark blev et industriland, og i 1960'erne reduceredes landbrugets arbejdsstyrke med 100.000, hvilket skabte et voldsomt pres på boligmarkedet i byerne. Den økonomiske vækst viste sig i begyndelsen af 1960'erne ved en tilgang af industriarbejdere og industrielle investeringer, fulgt i anden halvdel af tiåret af en forøgelse af boligbyggeriet og de offentlige investeringer. De offentlige aktiviteter og opbygningen af velfærdsstaten optog en stigende del af ressourcerne og arbejdskraften. Kvinderne kom på arbejdsmarkedet, men det var ikke tilstrækkeligt til at klare efterspørgslen på arbejdskraft, hvilket førte til stigende lønninger og inflation. Inden for enkelte fag opstod såkaldte flaskehalse. Faglærte bygningshåndværkere, især murere, blev en stærkt efterspurgt vare, hvilket mærkedes i byggeriet.

Det samfundsmæssige opbrud fik også indvirkning på den fysiske by- og egnsudvikling, der blev søgt underkastet systematisk planlægning. Byerne, der under det første industrielle gennembrud omkring 1900 havde tiltrukket virksomheder og arbejdskraft, spyttede dem nu ud igen, først og fremmest til forstæderne. Betegnelsen fik et helt nyt indhold fra 1960'erne og frem. Hvor forstæderne tidligere havde været som satellitter til byen, foregik der i løbet af 1960'erne en symbiose til et sammenhængende storbyområde. Forstæderne opsugede både afvandringen fra landbruget og udflytningen fra byerne. Omdrejningspunktet i den udvikling blev parcelhuset og de store boligkomplekser – forudsætningen var bilen.

Parcelhuset kom til som en helt ny boligform, der adskilte sig fra tidligere tiders villaer ved at blive masseproduceret for et marked af ukendt størrelse, og fra lejlighedskomplekser ved ikke at være lejeboliger, men ejerboliger. Parcelhuset havde træk fra begge de to ældre boligformer. Ligheden med lejeboligerne for arbejderklassen bestod i massefremstillingen, der gjorde parcelhuset til hvermandseje. Parcelhuset var i flere henseender designet til efterkrigstidens hastigt voksende nye sociale klasse, middelstanden. Middelklassen blev den befolkningsgruppe, som efterkrigstidens politiske partier alle som ét bejlede til, og middelklassens behov blev søgt opfyldt bl.a. via boligpolitikken, der privilegerede parcelhusbyggeriet og ejerskabet af parcelhuse og senere ejerlejligheder. I 1960 oversteg antallet af nybyggede parcelhuse antallet af nybyggede etagehuslejligheder, en udvikling, der accelererede til midt i 1980'erne, hvor parcelhusandelen udgjorde over 80 pct. af det samlede boligbyggeri pr. år.

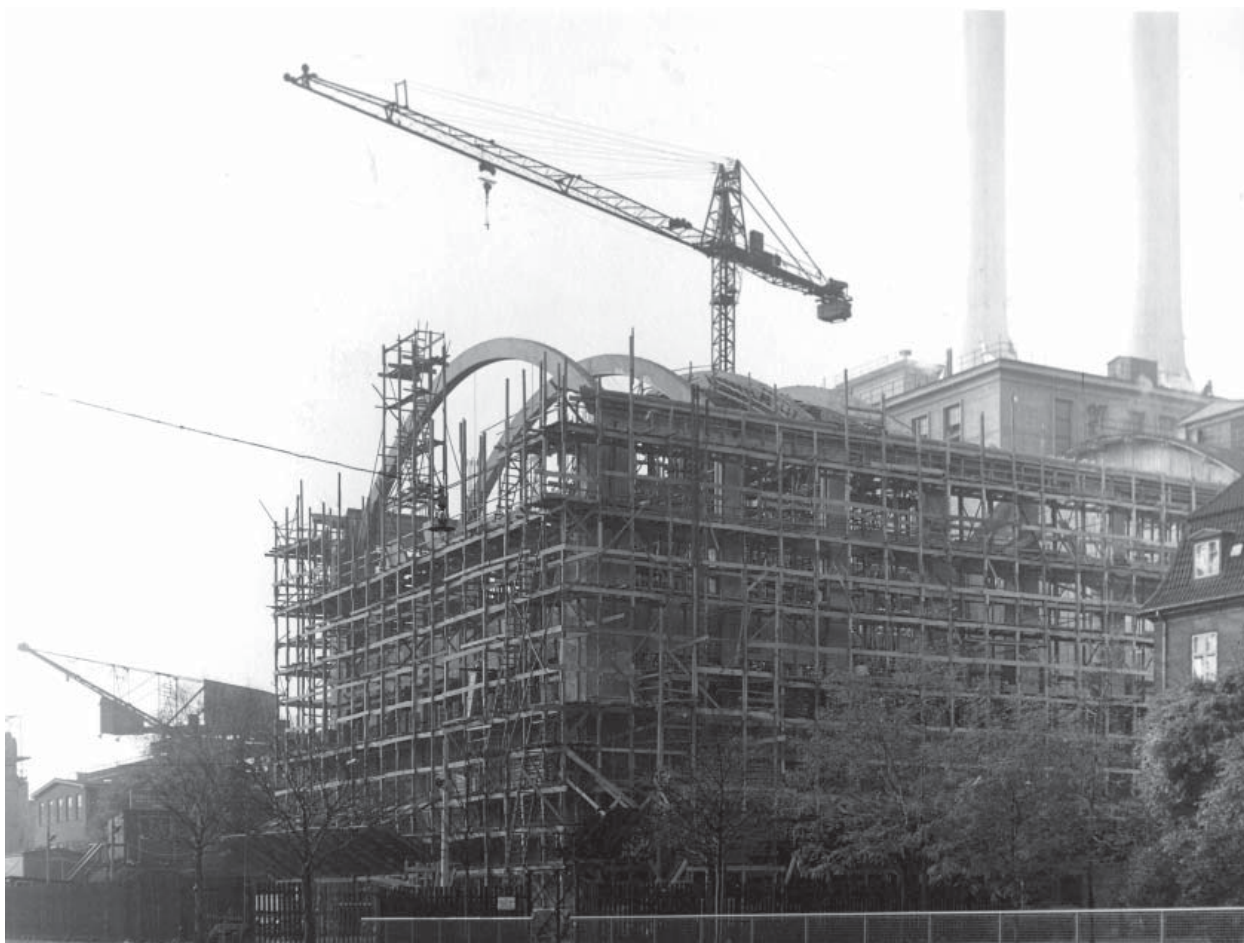
Byggeriet industrialiseres

Byggeriet gik ikke ram forbi under det samfundsmæssige opbrud. Det blev revolutioneret gennemgribende fra 1950'erne og frem med præfabrikerede betonelementer til afløsning for mursten, der havde været grundenheden i byggeriet siden middelalderen. Det nye koncept med elementer indebar også ny teknologi til delvis erstatning af menneskelig arbejdskraft. De faglærte håndværkere, murere og tømrere m.fl., blev i stigende grad afløst af specialarbejdere, der monterede elementerne ved hjælp af maskiner.

Produktionen af mursten og produktionen af betonelementer var ligeledes forskellig. Teglværkerne, der havde ligget spredt over det ganske land, hvor jorden/leret var egnet til teglproduktion, blev færre og større, men produktionen forblev konstant indtil 1970'ernes krise. Beton, der tidligere var blevet anvendt på byggepladsen til støbning in situ af fundamenter, etageadskillelser m.m., fortrængte efterhånden, i form af præfabrikerede betonelementer, mursten og tømmer som basisenhederne i byggeriet. De første betonelementfabrikker blev opført i 1950'erne, og betonelementer blev dominerende i 1970'erne.

Udviklingen af et nyt byggekoncept skete over en årrække og indebar eksperimenter med forskellige materialer til erstatning af tegl. Eksperimenterne med industrialiserede byggemetoder blev

EK's første tårnkran 1962, en Lindén-kran K 45, opstillet på en forstærket Krøll-mast på byggeriet af en ny turbinehal på H.C. Ørstedværket.

befordret af en kombination af mangel på især murere, stigende lønninger, dyrt byggeri og et akut behov for boliger. Det førte til en vanskelig situation for det murede byggeri.

Det industrialiserede byggeri havde rod i USA, hvor danske ingeniører havde studeret de nye byggemetoder, og som udviklingen i det danske byggeri forløb, fremstod industrialiseret byggeri stadig mere som et muligt alternativ til det traditionelle. I USA var mekaniseringen fremskreden ligesom anvendelsen af forskellige elementer som aluminiums- og stål-/glaselementer i curtain-wall systemet, hvor de bærende elementer var skjult i bygningens indre. Også i Danmark blev der eksperimenteret med forskellige element- og bygningstyper. Et af de første curtain-wall kontorhuse efter krigen blev opført i 1955 i Nyropsgade 18 med Arne Jacobsen som arkitekt. Huset blev hovedsæde for entreprenørfirmaet A. Jespersen & Søn, der både var entreprenør og bygherre.

Industrialiseringen af byggeriet foregik ikke så meget som en kamp mellem det gamle og det nye, hvor traditionelle byggemåder tabte terræn til utraditionelle, men snarere på den måde, at omstændighederne undergravede det murede byggeri. Økonomisk blev det dyrt og organisatorisk vanskeligt at gennemføre inden for en rimelig tid. Dertil kom statens indgriben i skikkelse af Boligministeriets Bygningsreglement af 1961. Et påbud om, at udlejningsbyggeri skulle projekteres som modulbyggeri, blev afgørende for industrialiseringen af byggeriet.

Ny teknologi befordrede betonelementbyggeriet. Elementer blev fremstillet først under fabrikslignende forhold enten på byggepladsen eller andetsteds, siden som en egentlig fabriksproduktion. Elementerne blev så transporteret til byggepladsen, hvor de blev monteret. Massefremstilling af elementer og monteringen af dem med anvendelse af maskiner og et minimum af menneskelig arbejdskraft billiggjorde byggeriet og betød, at huse kunne opføres i et hidtil uset tempo og antal, i store samlede og ensartede enheder og til lave priser.

14. Fra Valby til Glostrup

Udviklingen influerede også på EK's udvikling, og Povl Kornerup begyndte hurtigt at forberede virksomheden til den nye tids krav. Han havde længe overvejet at flytte fra pladsen i Valby, der havde tjent firmaet siden begyndelsen, og som allerede var delvist bebygget. Povl Kornerups valg faldt på Glostrup. Byen var en gammel stationsby med rod i kongerigets første jernbane fra 1847 mellem København og Roskilde. Stationsbyen bevarede sit landlige præg med gartnerier til efter 2. verdenskrig, da byplanlægningen i Københavnsområdet inddrog Glostrup i en større helhed. Overgangen fandt sted i 1950'erne, som en kender af området, direktøren for Forstædernes Bank, Kai Petersen, har udtalt:

”Nu har hele vort øst- og sydømråde ændret karakter, det er blevet udlagt til industriarealer, gårdene er blevet solgt til bebyggelse, de gamle gårdmandsslægter er forsvundet, Glostrup er blevet en industriby med store virksomheder som Kabelfabrikken, Paul Bergsøe & Søn, store automobilvirksomheder, Papirfabrikkerne osv.”

Glostrup blev integreret som en central og vigtig brik i hovedstadens udbygning i 1960'erne med industrikvarterer, parcelhusområder og infrastruktur – helt efter bogen og Fingerplanen. EK blev en del af udviklingen, da Povl Kornerup den 23. januar 1960 købte matr. nr. 11 af Hvissinge by, Glostrup Sogn. Grunden, der var ejet af Københavns Kommune, havde et areal på 33.360 kvm. og lå på Wotanvej, der senere blev omdøbt til Paul Bergsøes Vej. Prisen var 394.400 kr. Skødet indeholdt en tilbagekøbsdeklaration for kommunen i år 2050 til samme beløb, men deklarationen er senere blevet ophævet.

Senere på året begyndte flytningen fra Blankavej 10 i Valby til Wotanvej 12 i Glostrup, og i oktober 1961 fik Povl Kornerup næringsbrev som tømrer-, murer- og smedemester i Glostrup. Det første byggeri på pladsen i Glostrup blev et smedeværksted langs Wotanvej, hvortil kom en række andre bygninger til biler og materiel m.v. Den øvrige del af pladsen henlå som en traditionel entreprenørplads. Efter værkstederne stod en kontorbygning først

Kig ind i kontoret på pladsen i Valby sidst i 1950'erne med regnemaskiner og omstillingsbord.

Fingerplanen fra 1947.

på byggeplanen i Glostrup. Den blev opført i tre etager med kælder svarende til den nordlige halvdel af den nuværende administrationsbygning og stod færdig i 1962. På den resterende del af de gamle grunde i Valby opførte firmaet boligbyggeri.

Einar Kornerups flytning var ikke alene en ændring af adressen, en fysisk bevægelse fra en lokalitet til en anden. I Valby havde pladsen med materialer og maskiner m.m. været udgangspunkt for bygge- og entreprenørvirksomheden. Som kontor havde man blot et lille skur og senere en træbygning. I årene omkring 1950 havde den administrative stab været minimal i forhold til det samlede antal ansatte. På kontoret var der 2½ ansat. Bogholderske Emilie Jensen, kontorassistent Sørensen og en halvdagsdame, frk. Thomsen, administrerede bl.a. lønningerne til alle murere, tømrere, arbejdsmænd og betonfolk.

Nybyggeriet i Valby med et EK "rugbrød" i forgrunden.

Den nye kontorbygning under opførelse på Wotanvej 1960.

I Glostrup blev den administrative stab efterhånden udvidet. Baggrunden var ikke alene et øget aktivitetsniveau, men også i høj grad en følge af de stigende og mangeartede krav, det offentlige stillede til virksomheden i form af bogføring, indberetninger, skatteregnskaber og dokumentation for stadig flere forhold. Det var krav, der førte til en kraftig udvidelse af papirarbejdet både i den enkelte virksomhed og i den offentlige administration.

I 1966 var kontorhuset på Paul Bergsøes Vej 18 i Glostrup opført og indrettet med folkerum i stueetagen, administration på 1. sal, mens 2. sal var lejet ud. Endnu var der ikke tale om en udtalt specialisering og funktionsopdeling af kontoropgaverne. Kontorchef M. Christensen tog sig således af lidt af hvert fra åbning og fordeling af post over kontrol af regnskabsmateriale og tilsyn med bogføring, personale- og uddannelsesspørgsmål, forsikringsforhold til forberedelse af den årlige generalforsamling og udarbejdelse af kontormødereferater.

Lønnen blev endnu i 1960'erne udbetalt kontant til folkene ude på byggepladserne. Proceduren var den, at pengene blev talt op på kontoret i Glostrup og fordelt i kuverter – sedler og mønter

Lauravej 14 opført af Einar Kornerup med firmaets gamle kontorbygning i forgrunden. I baggrunden er ejendommen på Gadekærvej ved at blive opført.

Einar Kornerups nye kontorbygning, der stod færdig i 1962.

Povl Kornerup taler ved rejsegildet på kontorbygningen i Glostrup. I baggrunden Lisa Kornerup.

– hvorefter kuverterne blev anbragt i små kasser med hængelås, der blev anbragt i boksrummet til dagen efter, hvor kasserne blev afhentet af byggepladsingeniørerne. De bragte kasserne ud til de enkelte pladser, låste kassen op og overdrog den til formanden. Han kontrollerede antallet af kuverter med indhold og var klar til udbetaling. Den foregik sådan, fortæller Bent A. Bang: ”Her er din kuvert, du har tjent så og så meget, du skylder så og så meget i øl – her er resten.”

15. Einar Kornerup A/S

De teknologisk og økonomisk betingede strukturændringer i byggeriet fik også selskabsmæssige konsekvenser for Einar Kornerup med strukturændringer, der i begyndelsen af 1960'erne omdannede entreprenørfirmaet fra personligt ejet selskab til et aktieselskab – en udvikling, der gjorde sig gældende i bygge- og entreprenørbranchen som helhed. Mange håndværksvirksomheder stod over for valget mellem at ekspandere fra håndværksmæssig til industriel præget produktion eller gå til grunde – henholdsvis at blive reduceret til underleverandører i et vigende marked for traditionelt byggeri. Det rejste også spørgsmålet om et hensigtsmæssigt ejerskab.

Initus A/S

Allerede i 1957 tog Povl Kornerup de første skridt til at omstrukturere den 50 år gamle håndværkervirksomhed. Det skete med oprettelsen af et nyt aktieselskab med det formål at drive handel og finansieringsvirksomhed samt maskinudlejning. Selskabet ALISCO A/S blev stiftet den 13. september 1957, men navnet blev hurtigt ændret til Initus A/S. Aktiekapitalen var på 340.000 kr., og stifterne var Povl Kornerup med 339.000 kr. fordelt på 315.000 i maskiner og materiel og 24.000 kontant. Murermester Ejgild Bindner Jensen med 500 kr., og højesterets-sagfører H. Bech-Bruun ligeledes med 500 kr. – tre aktionærer var et lovfæstet krav. Bestyrelsen bestod af Povl Kornerup, E. Bindner Jensen og Lisa Kornerup, mens direktionen udgjordes af Povl Kornerup. Hjemstedet var København.

De to mindretalsaktionærer var så små, at ejerskabet reelt var Povl Kornerups, ligesom han også var enedirektør i selskabet. Der var med andre ord tale om en videreførelse af traditionen fra murermesterens tid. Det nye lå i, at Povl Kornerup med Initus A/S bevægede sig i retning af at diversificere virksomheden – i pagt med tidens forretningsfilosofi. Ved stiftelsen blev der foretaget en opgørelse over det materiel, Initus A/S fik overført fra firmaet Einar Kornerup. Det drejede sig om skurvogne, konduktørskure, værktøjsskure, blandemaskiner, skrabe anlæg, cementsiloer, hejse-

værker, kedelanlæg, båndsave, vibratorer, pumper, håndbore- og slibemaskiner, sættevogne, betonsiloer m.m., det meste anskaffet i 1950'erne. Udlejning og indkøb af materiel blev selskabets hovedaktivitet ved siden af ejendomsadministration, som også blev placeret i Initus.

Efterhånden blev Initus moderselskab for en række ejendomselskaber og vedblev at bestå under det navn – i modsætning til en række andre selskaber, der så dagens lys i EK-regi fra 1960'erne og frem. I begyndelsen af 1960'erne, da der for alvor kom fart på byggeriet, var EK med til at oprette nye selskaber som EVAS, Entreprenørværktøj A/S, der blev stiftet sammen med Jespersen & Søn og en række andre entreprenører. EVAS fik kontor hos EK på Wotanvej og skulle købe håndværktøj til murer- og betonarbejde, så de entreprenører, der var med i EVAS, kunne få værktøjet til fordelagtige priser. I 1978 var aktionærerne: A. Jespersen & Søn, Rasmussen & Schiøtz, Pihl & Søn, Wright, Thomsen & Kier, E. Kornerup, H. Hoffmann & Sønner, A/S Grundforstærkning og Ludvigsen & Hermann – en række af landets ledende entreprenørvirksomheder. Tiden var dog ved at rinde ud for den slags samarbejde, og i december 1981 blev EVAS opløst ved en solvent likvidation.

Einar Kornerup A/S

Povl Kornerup, 1962.

Den afgørende udvikling kom, da kernevirksomheden Einar Kornerup blev omdannet til et aktieselskab. Ideen kom fra Povl Kornerups revisor S. E. Graun, der i et notat af 23. oktober 1962 opregnede fordele og ulemper ved en sådan omdannelse. Graun var ikke bare Povl Kornerups revisor, men også en personlig ven, fortæller Niels Kornerup:

”Far og mor kom privat sammen med Graun og hans kone, og de rejste sammen. Det var Graun, der kom med idéerne og oplægget til at danne aktieselskaber og til andre finansielle transaktioner.”

Povl Kornerups primære motiv for at omdanne firmaet til et aktieselskab var at begrænse sin økonomiske risiko til aktiekapitalen, som han selv fik fuldt ejerskab over. En medvirkende årsag kan imidlertid også have været, at den progressive beskatning af aktie-

selskaber blev ophævet i 1960, mens progressionen i personbeskatningen blev bevaret. Andre årsager skal søges i de generelle strukturrationaliseringer, branchen var udsat for under det industrielle opsving.

Resultatet af overvejelserne blev etableringen af Einar Kornerup A/S pr. 1. juli 1963. Selskabets formål var ifølge vedtægterne at drive entreprenør-, håndværks- og ingeniørvirksomhed, handel, industri og investeringsvirksomhed. Aktiekapitalen på 2 mio. kr. blev fordelt med 1.998.000 kr. til Povl Kornerup, 1.000 kr. til hans kone Lisa samt 1.000 kr. til muremester Bindner Jensen, der indtrådte som direktør i selskabet ved siden af Povl Kornerup. På revisorens anbefaling forblev pladsen og bygningerne på Paul Bergsøes Vej i Povl Kornerups personlige eje. Samtidig blev relationen mellem Povl Kornerups ejerskab af grund og bygninger i Glostrup formaliseret over for aktieselskabet gennem oprettelsen af en lejekontrakt, hvorefter Povl Kornerup lejede det meste af grunden og bygningerne ud til Einar Kornerup A/S pr. 1. juli 1963.

Med omdannelsen af Einar Kornerup til aktieselskab blev der taget hul på en udvikling, hvor det næsten 60-årige gamle murer- og entreprenørfirma efterhånden undergik en forvandling, så det i løbet af 1960'erne og 1970'erne fremstod som en hel gruppe af virksomheder. Einar Kornerup A/S fungerede i perioden fra 1963 til 1973 under en hidtil uset vækstperiode i Danmarkshistorien. Det satte sit præg på selskabets resultater. Omsætningen steg som aldrig før med mere end en tredobling fra 15 mio. kr. i 1963/64 til 49 mio. kr. i 1971/72. Overskuddet lå konstant på 2 mio. kr. frem til 1970, mens det fra 1970/71 til 1972/73 blev mere end fordoblet fra 3 til 7 mio. kr. Fremgangen kan delvist forklares med inflation, men der var også tale om øgede aktiviteter og en reel vækst i driften.

Udflytningen til Glostrup skete samtidig med en markant udvidelse af EK's byggeaktivitet. EK deltog stort set ikke i parcelhusbyggeriet, men engagerede sig i stedet i etagebyggeri både som entreprenør og som bygherre/entreprenør alene eller i konsortier med andre firmaer. 1959-60 opførte EK som bygherre/entreprenør bebyggelsen Ved Sct. Clara Mølle i Roskilde. Ved Bellevue Bugt i Klampenborg opførte firmaet en bebyggelse først i konsortium med Arkitekt Arne Jacobsen, der havde tegnet husene,

siden kun som entreprenør. I Prinsessegade opførte EK en bebyggelse for boligselskabet Hjem, i hvis bestyrelse Povl Kornerup havde sæde. Desuden opførtes en række kontorhuse og offentlige bygninger, herunder Helleruplund Kirke.

Som noget nyt blev flere af boligbyggerierne opført i konsortier med andre bygge- og entreprenørfirmaer og organiseret som aktieselskaber. Konsortieformen gjorde, at byggerierne blev overkommelige for den enkelte virksomhed, samtidig med at risikoen blev spredt. Skulle det gå galt for en eller flere af konsortiedeltagerne, kunne de andre træde til og overtage de pågældende aktieandele. Skulle det gå helt galt, kunne aktieselskabet likvideres og konsortiedeltagerne nøjes med at hæfte med deres aktiepost.

Povl Kornerup ved rejsegildet på et af firmaets byggerier – karakteristisk med en sodavand i hånden.

Den måde at opføre nybyggeri på blev almindelig i 1960'ernes højkonjunktur. Den adskilte sig fra tiden før krigen, hvor den enkelte bygmester som Einar Kornerup typisk hæftede med hele sin virksomhed. Den nye byggemåde betegnede en udvikling i retning af byggeriets industrialisering med nye former for arbejdsdeling mellem de deltagende selskaber i konsortiet. For så vidt svarede den selskabsmæssige, organisatoriske udvikling til den teknologiske og materialemæssige i byggeriet, hvor beton og maskiner vandt frem under indtryk af ”amerikaniseringen” og kræ-

Helleruplund Kirke på Bernstorffsvej opført med Einar Kornerup som muremester 1954-1957 for en sum af ca. 750.000 kr. Kirkebyggeri var en tradition hos Kornerup og blev videreført efter krigen.

vede større investeringer. Samtidig vandt stordriften frem på bygherresiden, idet tidligere tiders enkelthuse og karréer blev afløst af hele boligkvarterer.

Venskabshusene

Med Bindner Jensen som dynamo tog EK selv initiativ til at opføre ejendomme enten på egen hånd eller sammen med andre bygmestre. Den idé blev til de fire Venskabshuse på Frederiksberg, der skulle symbolisere venskabet med de andre nordiske lande. Opførelsen af Venskabshusene med over 600 lejligheder blev påbegyndt lige efter færdiggørelsen af Bellahøjhusene i et konsortium organiseret som aktieselskab. De tre boligkomplekser Uppsalahus, Bærumhus og Havnefjord blev opført af Einar Kornerup i perioden 1954 til 1962. Det fjerde, Tavastehus, deltog EK ikke i, men firmaet erhvervede senere bygningen. Den 5. april 1962 var der rejsegilde på Havnefjord. I sin tale til de forsamlede hånd-

værkere og arkitekter samt borgmestrene A. Stæhr Johansen, Frederiksberg, og Gunnlaugsson, Havnefjord i Island, satte Povl Kornerup byggeriet af venskabshusene i følgende perspektiv:

”Måske har De af og til læst om de bestræbelser, der udfoldes i ’At tænke sig’ på Politikens bagside for at få prinsesse Margrethe til at samle Norden, uden at der tilsyneladende er opnået så store resultater endnu. Hvad der ikke er lykkedes for den gamle redakteur, er nu lykkedes her på Frederiksberg, for med dette 4. rejsegilde er buketten komplet: Islands venskabshus følger sig til rækken med Sverige, Norge og Finland. At Island er kommet lige ved siden af Finland, kunne man tro var en geografisk lapsus, men det er kun et udtryk for, hvor nært et sammenhold vi gerne vil opnå.”

Mens byggeriet havde stået på, var inflationen galoperet, så huslejen i Havnefjord ville blive dobbelt så dyr som i det første byggeri: ”Den rette konsekvens heraf kan kun være, at vi skynder os at bygge videre på nabogrunden, for at man ikke om nogle år skal opleve, at dette beklagelige fænomen gentager sig,” lød Povl Kornerups kommentar.

Huslejen var nok høj, men det var kvaliteten også: ”Der plejer på disse huse at blive ydet en solid håndværksmæssig indsats. Det har også været tilfældet her, og er det motto, hvorunder bygningen skal færdiggøres,” slog Povl Kornerup fast, idet han ikke undlod at dryppe lidt malurt i bægeret:

”Det er heldigvis således, at den kvalitet, der opnås ved, at det er de samme firmaer og for en del de samme enkeltpersoner, der har beskæftiget sig med planlægning og udførelse, betyder en mærkbar kvalitets- og metodeforbedring fra gang til gang, og jeg føler mig overbevist om, at der også var betydelige økonomiske fordele at hente, dersom restriktioner og byggestop ikke forhindrede en planlægning, der gør det muligt at fortsætte umiddelbart fra det ene byggeri til det næste. Men i dag må vi nøjes med at glæde os over, at det dog er lykkedes at yde et nyt bidrag til at få bugt med den boligmangel, der i disse år er så generende for vort samfund.”

Hvad Povl Kornerup henviste til, var konsekvenserne af regeringens bestræbelser på at holde lønstigninger og inflation nede.

Hvor det i efterkrigsårene havde været en mangelsituation, der havde skabt vanskelige vilkår for byggeriet, så var det nu regulering med lovbefalet byggestop som det ultimative indgreb, der skulle tage trykket af den kraftige økonomiske vækst. Byggeriet var blevet en konjunkturregulerende faktor, der som antydte af Povl Kornerup var til stor gene for byggevirksomhederne, der ikke kunne regne med, at deres langtidsplanlægning kunne holde.

16. Nye metoder og forsøgsbyggeri

Muret elementbyggeri

EK gjorde sit til at afhjælpe bolig manglen, men firmaet gik nødtigt på kompromis med sine kvalitetsprincipper. Det murede byggeri var stadig hovedhjørnestenen, selvom man ikke var bange for at eksperimentere som med Bellahøjhusene, og under indtryk af industrialiseringen og ”amerikaniseringen” forandredes også det murede byggeri og blev til muret elementbyggeri, som EK var blandt de første til at indføre.

Bindner Jensen svor til mursten, men han var ikke groet fast i fortidens metoder – tværtimod var han primus motor i bestræbelserne på at rationalisere det murede byggeri. Til det formål kunne han arbejde på to fronter, dels gennem virksomheden, dels gennem organisationsarbejdet. I 1961 var han med til at nedsætte Murerfagets Rationaliseringsudvalg med repræsentanter fra Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund, Murerforbundet, Kalk- og Teglværksforeningen, Centralforeningen af Murermestre i Danmark og Københavns Murer- og Stenhuggerlaug.

Som et første skridt på vejen anbefalede udvalget transport af mursten på paller. Dernæst pegede man på mekanisering bl.a. ved anvendelse af kraner ved muret byggeri. Desuden tog man en række punkter op såsom planlægning, arbejds- og tidsstudier, byggepladsindretning, moderne stilladsbygning, ændrede arbejds-metoder, nye hjælpemidler, nye materialer, tyndpuds og sprøjte-puds. For at udbrede budskabet blev der organiseret årlige murer-dage over hele landet.

Forsøgene på at rationalisere det murede byggeri mandede konkret ud i anbefaling af præfabrikerede murede elementer. Bindner Jensen skrev i en redegørelse for udvalgets arbejde i begyndelsen af 1960’erne: ”Det vil ikke vare længe, før det murede byggeri kan levere elementer, som er jernbetonelementerne ligestillet, bære- og styrkemæssigt, men som stadig har de murede vægges fordele.”

Bindner Jensen kunne realisere udvalgets anbefalinger i sin egenskab af murermester i EK – og gennem EK havde han selv muligheden for at gå i spidsen. Det var således ingen tilfældighed, at EK kom i front med det murede elementbyggeri.

Endnu en del af baggrunden for EK's engagement i det murede elementbyggeri var, at der var tale om et eksperiment, og der derfor kunne opnås støtte fra det offentlige. Den væsentlige årsag var imidlertid ønsket om at bevare det murede byggeri i en tid, der var præget af både nye byggemetoder og nye materialer til erstatning for mursten. Den satsning blev kombineret med åbenhed og et ønske om at bidrage konstruktivt også med nye materialer til den industrialiseringsfase, byggeriet var på vej ind i.

Vangede Børnehospital

De første murede elementbyggerier blev gennemført af det nydannede selskab Einar Kornerup A/S af 1963. Foruden centralinstitutionen for udviklingshæmmede, Lillemosegård i Gladsaxe, stod firmaet for opførelsen af det nærvedliggende Vangede Børnehospital. Hospitalet var en række pavillonbygninger opført i en kreds omkring nogle eksisterende bygninger, der tidligere havde været en institution under Åndssvageforsorgen. Det var et meget stort og moderne byggeri og blandt de første, der blev opført på den "halvindustrialiserede måde", som det er blevet udtrykt af Sven O. Pedersen, der er udlært murer og teknikumingeniør. Der blev opført en feltfabrik på byggepladsen (senere genopført som den første del af det "nye" smedeværksted i Glostrup), hvor de murede elementer blev fremstillet under tag. Elementerne blev herefter kørt ud på en lastbil og monteret med kran. Der var kranspor hele vejen rundt om byggeriet, der tidsmæssigt strakte sig over ca. 1½ år. Byggeriet var et pionerarbejde også i den henseende, at der blev bygget med stålforskalling. Det var en stålplade, bygget op med en forstærkning, der kunne flyttes fra sted til sted med kran, og EK anskaffede sin første mobilkran i forbindelse med byggeriet. Sven O. Pedersen fortæller om byggeriet:

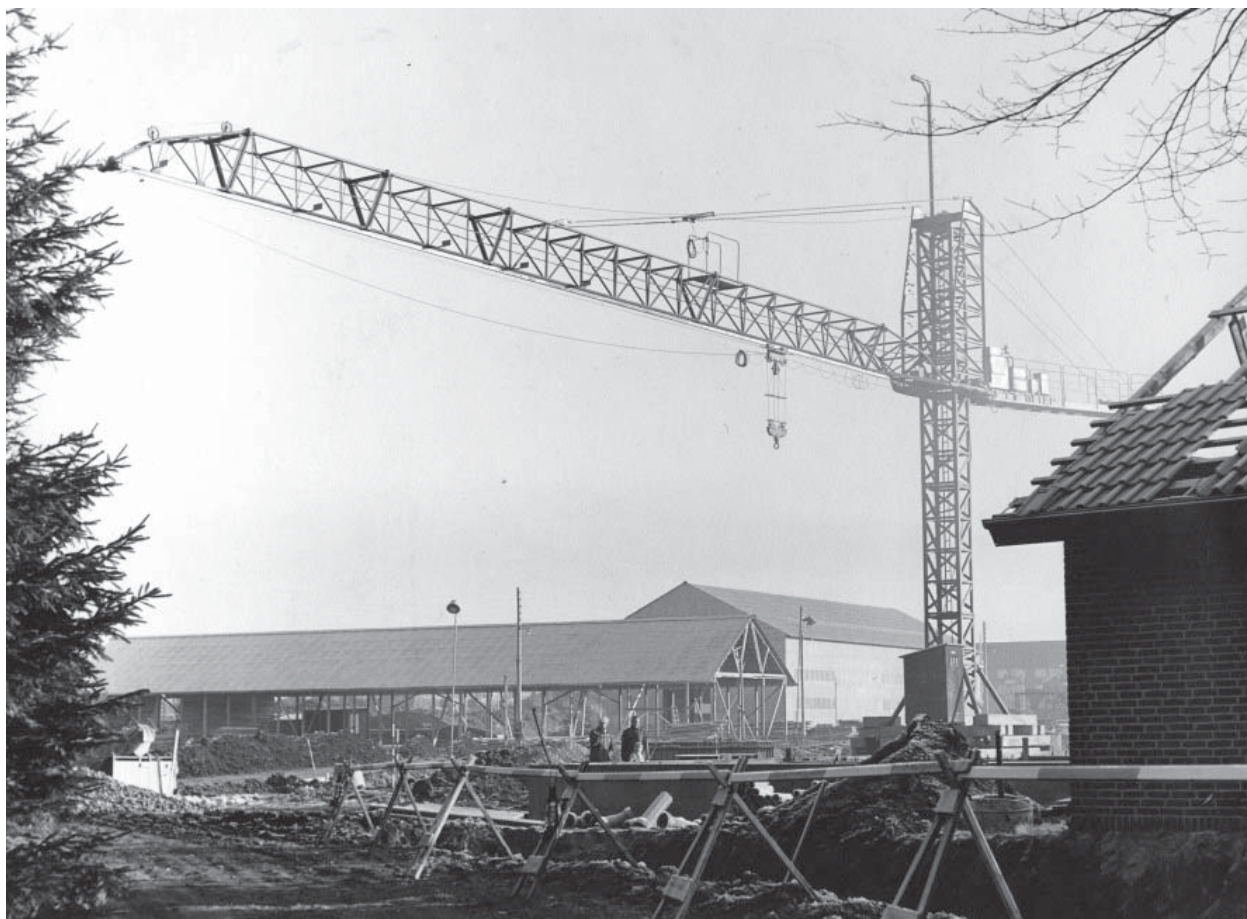
"Et muret element på Børnehospitalet bestod af en betonbjælke og en hulmur, der blev afsluttet med et rulleskifte og bolte indmuret i toppen. Sådant et element var ret skrøbeligt, det kunne ikke tåle sideværts tryk, vi forsynede det derfor med et seletøj af stål, så vi kunne løfte det i bundbjælken, køre det ud og stille det op med skråstivere på monteringsstedet, hvor stålselerne blev fjernet, når elementet var færdigmonteret."

Både for virksomheden og medarbejderne var der tale om en helt ny måde at bygge på. Murersjakket skulle bl.a. vænne sig til, at facadeelementerne som noget helt nyt blev muret på fabrikken. Indmaden, alle skillerummene, blev derimod muret på stedet. Indvendigt blev der brugt kalksandsten, som ikke skulle pudses. Der blev malet direkte ovenpå murværket. Byggeriet var opbygget med moduler: en elementmuret pille, et gennemgående vinduesparti, en elementmuret pille, et vinduesparti osv. Kun i gavlene satte man element mod element.

EK stod ikke kun for selve byggeriet, men var også involveret i processen forinden: ”Vi fremstillede alle skabelonerne, som de murede elementerne i, og som elementerne blev hejst op i,” fortæller Jørgen Heick.

Feltfabrikken på Lillemosegård med elementer, der er ved at blive muret op i stålrammer. Foran det ene element ses Sven O. Pedersen.

Tårnkranen, der kørte på kranspor, på Lillemosegårdbyggeriet blev indkøbt til lejligheden. Den udfyldte en række meget centrale funktioner, idet den både blev brugt ved støbning af kældrene, ved overdækning af dem med Leca-dæk, ved montage af de murede elementer og ved montering af spær. I baggrunden feltfabrikken.

Muret Forsøgsbyggeri

Erfaringerne fra Vangede Børnehospital brugte EK i et konsortiebyggeri sammen med to andre firmaer, entreprenørfirmaet Jespersen & Søn A/S, der stod for betonarbejdet, og muremester Fritz G. Eisensøe, der stod for murerarbejdet. Hvert firma indgik med et anpartsselskab i konsortiet Muret Forsøgsbyggeri A/S, der opførte 314 lejligheder i Vallensbæk og 225 i Værløse. Senere administrerende direktør i EK, Bent A. Bang, der i 1966 var nyansat byggepladsingeniør, blev så at sige kastet ud i sit nye virke på byggepladsen i Vallensbæk:

”Byggepladsen i Vallensbæk var kæmpestor med fire tårnkraner og over 150 folk på pladsen. Der blev både styret og administreret

ude fra pladsen, og Povl Kornerups idé var nok at afprøve mig. Jeg skulle desuden have en ret høj løn, og når jeg var på Muret Forsøgsbyggeri, skulle dette selskab aflønne mig.”

Muret Forsøgsbyggeri var et forsøg på at revolutionere måden at udføre byggeri på. Man kombinerede anvendelsen af mursten på stedet med så få betonelementer som muligt og klarede det med stilladserne på en rationel måde. Stilladserne var store stilladsborde, der kunne flyttes samlet med kran fra blok til blok. Der var kun indvendige stilladser, og der blev muret ”over hånd”. Man brugte kun betonelementer til det vandrette, mens alt det lodrette var muret på stedet. Hele kælder- og stueetagen var støbt i et forskallingssystem, der var det samme i hver blok, og alt materiale, der skulle anvendes, blev lagt op med kran. Det var en måde at rationalisere muret byggeri på, men det var murersvendene ”skingrende ligeglade med,” som Bent A. Bang fortæller:

”De skulle have samme løn som ved traditionelt byggeri med alle de gener, det havde. Det blev til én lang arbejdskamp med murersvendene, hvor vi foruden lønnen var oppe imod druk og kitdage, de arbejdede ca. 9 ud af 10 arbejdsdage.”

I alt var der i Muret Forsøgsbyggeri fire murersjak á 10-12 murere og 5-6 arbejdsmænd, et tømrersjak på 20-25 mand, et betonsjak på 12-14 mand til montage og til selve betonarbejdet 15-20 mand samt 10-15 daglønsfolk til at rydde op. Hertil kom alle underentreprenørerne. Byggeleder var Otto Krüger, der også kom fra EK, så med Bent A. Bangs udtryk ”var det Kornerup, der leverede ledelsen til Muret Forsøgsbyggeri.”

Hverken det murede elementbyggeri eller forsøgsbyggeri blev dog vejen frem. De nye metoder repræsenterede et forsøg på at bevare kvaliteten i muret byggeri, samtidig med at man kombinerede det med de arbejdsmetoder og den arbejdsdeling, der blev anvendt ved industrialiseret elementbyggeri i beton. Det murede byggeri blev imidlertid undergravet af højkonjunkturen i 1960’erne, hvor mængde, hastighed og pris blev prioriteret højest, hvilket favoriserede betonbyggeriet.

I overgangsfasen deltog EK også i betonbyggerier med støbning på stedet. Sidst i 1960’erne opførte firmaet således en beboelses-

Feltfabrikken på Lillemosegård. I forgrunden murede elementer på lager uden stålramme. I baggrunden elementer under opmuring.

Elementerne opmuret i skabeloner hejses på plads på Lillemosegård-byggeriet i 1963/64.

og forretningsejendom mellem Vesterbrogade og Matthæusgade. Sven O. Pedersen fortæller om hastværket og den nye byggemetode og lader skinne igennem, at det ikke var af en kvalitet, som man var vant til:

”Det var et stort byggeri, og tilbuddet skulle afgives hurtigt, så i stedet for at regne det hele, udførte man én beregning for en enkelt sektion med hus og parkeringskælder med spunsvægge mod naboejendom og mod gader og gangede op med antallet af sektioner. Vi udførte beton- og murerarbejdet. Men da det var et betonhus, var der ikke meget murerarbejde. Der var støbte tværvægge og støbte dæk. Man støbte ved hjælp af nogle borde, som man kørte ud. Når der var støbt ét sted, kunne de sættes ind i den næste celle. Herefter skulle der udføres lidt i gasbeton, og det var så en lejlighed – en bås med adgang fra en altangang.”

Det murede byggeri eksperimenterede med rationelle arbejdsmetoder og moderne ledelsesmetoder, såkaldt ”scientific management”, som man kendte fra industrien. Hvorfor det led skibbrud, er der flere forklaringer på. Murerne holdt fast i deres velerhvervede akkorder, og ledelsens argumentation om, at murerne ved elementbyggeri stod under tag og ikke var udsat for vejrligets omskiftelser

og for den behagelighed skulle sænke akkordpriserne, imødegik de med argumenter om, at det hele efterhånden foregik som på en fabrik. Murersvendenes argument var med andre ord, at den vejrmæssige behagelighed blev modvirket af en arbejdsmæssig ubehagelighed i form af større ensformighed og monotont arbejde.

Muret Forsøgsbyggeri, Værløse.

Mangel på både murersvende og boliger gav i kombination med de gode konjunkturer for byggeriet murerne en nøgleposition. Det bidrog til at gøre det murede element- og forsøgsbyggeri dyrt, men byggeri med beton og betonelementer var – når det kom til stykket – ikke væsentlig billigere. Den afgørende forskel var, at muret element- og forsøgsbyggeri ikke kunne opføres markant hurtigere end traditionelt muret byggeri, hvilket var tilfældet med elementbyggeri med præfabrikerede betonelementer. Da betonelementbyggeriet slog fuldt igennem i 1960-70'erne, kunne stor-driftsfordelene udnyttes både med hensyn til pris og tempo, hvilket ikke var tilfældet i muret byggeri.

Jersie Strand: Einar Kornerups hidtil største byggeri

Også Einar Kornerup anvendte den nye betonelementteknologi – og i stor målestok. I 1968 blev firmaet kontaktet af det rådgivende ingeniørfirma, Carl Bro, der på vegne af Villabyernes Boligselskab

Etageboligbyggeriet ved Jersie Strand var EK's hidtil største byggeri. Her står en del af boligblokkene klar til indflytning.

afd. 3 bad om et tilbud på opførelse af en stor etageboligbebyggelse ved Jersie Strand Syd ved Køge Bugt syd for København. Einar Kornerup skulle være hovedentreprenør på byggeriet og var – på opfordring – den eneste tilbudsgiver.

Byggeriet var tegnet af arkitekterne Klaus Fussing og Eric Laraignou, og på grundlag af deres forprojekt udarbejdede Einar Kornerup i oktober 1969 en kortfattet entreprisedeskrivelse. I alt skulle bebyggelsen omfatte 615 lejligheder med altan og et samlet etageareal på mere end 50.000 kvm. Et første prisoverslag blev udarbejdet måneden efter og lød på i alt 43,55 mio. kroner uden moms.

En fast bestanddel af en byggeplads er skurvognen, og EK har gennem årene haft mange typer. I slutningen af 1960'erne begyndte firmaet selv at bygge skurvogne, når det var småt med opgaver på byggerierne.

Øverst ses en ombygget jernbanevogn på byggepladsen ved Sundby Ungdomsgård i juni 1970. De to nederste fotos viser to 16-mandsvogne, der blev brugt ved byggeriet af Tjørnehøjsskolen i juni 1970. Begge var bygget af EK's tømrere. Enkelte af denne type vogne er stadig i brug, men ombygget til 20-mands spisevogne efter nye krav om isolering m.m.

Når alle tre fotos er fra juni 1970, skyldes det, at Erling Bo Petersen fik til opgave at tage rundt til samtlige byggepladser og fotografere og registrere alle EK's skurvogne.

Povl Kornerup var betænkelig ved projektet, og selv da alle formaliteter inklusive Boligministeriets godkendelse var på plads, tøvede han stadig. Årsagen var, at det ikke alene var firmaets hidtil største byggeri, men at det var elementbyggeri, der ikke var udført i den størrelsesorden før. Hvis det gik galt, kunne det trække hele firmaet ned, og Povl Kornerup spurgte derfor Bang: ”Er De sikker på, at vi kan klare det?”, hvortil Bang svarede: ”Ja, selvfølgelig kan vi det!”

Da forhandlingerne var overståede, var det endelige tilbud på godt 60 mio. kroner eksklusiv moms. Byggeriet blev opdelt i tre nogenlunde lige store etaper, hvoraf de to første bestod af hver fire boligblokke, og den sidste af fem. Senere fulgte endnu en kontrakt om byggeri af et fællesvaskeri. Byggeriet gik i gang og stod færdigt i 1972/73. Kun etape I og II blev udført, men alligevel var det et meget stort og moderne byggeri med alle faciliteter.

Siden blev området yderligere bebygget, men ikke i det omfang, der oprindeligt havde været planen. I dag er der i alt 532 lejemål.

17. Einar Kornerup A/S som produktionsvirksomhed

Jørgen Heick og smedeværkstedet

Byggeboomet i 1960'erne førte efterhånden EK ind på nye forretningsområder forbundet med byggeriet. Det skete med afsæt i snedkerværkstedet og metalværkstedet – sidstnævnte under ledelse af Jørgen Heick. Han var elektromekaniker af uddannelse og var blevet ansat i 1955. Senere blev han smedemester hos EK og dén, der under det industrielle opsving udviklede det lille smedeværksted til en egentlig produktionsafdeling. Jørgen Heick boede på tidspunktet for sin ansættelse i Jylland, men søgte job i København og fortæller om tilfældighedernes spil, da han blev ansat hos EK:

”På vejen hjem ville jeg lige indenfor og hilse på far, han var forvalter hos Kornerup. Der var lige sket noget med et spil på en betonhejs, og far sagde så: ’Var det ikke noget for dig, Jørgen, at reparere det?’ Enden på legen blev så, at jeg blev ansat hos Kornerup og skulle begynde mandag den 2. januar 1955, men det gik ikke at begynde en mandag, så jeg måtte vente til tirsdag.”

Smedeværkstedet lå oprindeligt på Blankavej i Valby og var indrettet i en tagkonstruktion, der var blevet udført som en prøve på et brandsikkert tag. Værkstedet skulle først og fremmest sørge for drift og vedligeholdelse af el-materiel, blandede anlæg, betonhejseværk, etagekraner, betonmateriel, vintermateriel, murerhejseværk, støbeforme og andet. Men det industrielle opsving satte også gang i en egenproduktion, og i 1959 ansatte Heick sin første smedesvend, Knud B. Sørensen. Han fik tilnavnet ”Søren”, senere ”Tykke Søren” og ”Stålkuglen” – sidstnævnte fordi han var smed og kunne slå en proper næve, der ramte som en stålkugle. ”Det gik slag i slag,” fortæller Jørgen Heick:

”Vi begyndte med en gulvrist hist og nogle beslag her, og det udviklede sig snart til mere og mere smedearbejde. Den første større opgave var for et autofirma på Christianshavn, der skulle have

Jørgen Heick, 1962.

Vue over Kornerups plads i Valby først i 1950'erne med den karakteristiske tagkonstruktion, der rummede smedeværkstedet.

bygget en ny udstillingshal som en stålkonstruktion. Povl Kornerup hjalp med beregningerne, og jeg stod for det praktiske.”

Bogholder Anderssons Ford Anglia foran Initusladen på pladsen i Glostrup. I baggrunden ses de landlige omgivelser med marker og bondegård.

Da Einar Kornerup flyttede til Glostrup fulgte smedeværkstedet med i den tidligste fase i 1960, så forholdene var ufærdige og på nogle punkter næsten primitive. Arly Sennenvald, der begyndte i Einar Kornerup A/S i juli 1960, fortæller:

”Den gang var pladsen en bar mark ude på landet. Værkstederne var dårligt nok færdige, og man var ved at lægge an til at grave ud til kontorbygningen. Smedeværkstedet flyttede ud først, og Heick fik sit kontor i hallen, hvor der også var en kontormand, Andersson. Der var en 6-7 smede og arbejdsfolk dengang. De benyttede midlertidigt nogle skurvogne, indtil kontorbygningen var færdig i 1962, og der blev indrettet omklædningsrum og bad i stueetagen.”

Arly Sennenvald kom i lære som klejnsmed og var udlært i efteråret 1964. Han klarede Teknisk Skole på tre år, hvilket både han selv og Jørgen Heick var stolte af, da det normalt tog fire år. Som Arly Sennenvald fortæller, var Povl Kornerups reaktion mere forbeholden.

”Heick var jublende glad, da han så karakterbogen og viste den til Povl Kornerup. Jeg blev så kaldt op til ham. Jeg havde fået ugninus i kundskaber og mg-plus i flid, selvom jeg var færdig et år før de andre. Jeg troede, jeg skulle op og have en erkendtlighed og troppede op i mit beskidte tøj. Povl Kornerup sagde, jeg kunne blive stående, han ville ikke have mit beskidte tøj på sin stol. ’Der er en ting, jeg vil sige om din karakterbog: jeg kunne have accepteret, hvis du havde fået mg-plus i kundskaber, men jeg kan ikke acceptere, at du ikke får ug i flid. Tillykke med resultatet, farvel.’ Det kan jeg huske som var det i går.”

Smedeværkstedet producerede bl.a. transformator-døre til Frederiksberg Kommune, måtterammer, gelændere m.m., og fra 1962 begyndte det at gå stærkt med produktionen. En af de første større opgaver var ombygningen af Handelsbanken på Nytorv på hjørnet af Strøget, hvor hele tårnet blev båret af en jernkonstruktion. Under Jørgen Heicks ledelse udviklede smedeværkstedet sig til en produktions- og monteringsafdeling, der havde to funktioner: Dels at vedligeholde materiel og grej for Entreprenøraftdelingen, dels egenproduktion i stål og metal. I 1964 begyndte man at tage ordrer hos andre entreprenører, ligesom man arbejdede direkte for Novo og eksperimenterede med forme til murværkselementer.

Arly Sennenvald, ca. 1960.

Jørgen Heick, kaldet ”Den lange”, med sin første smedelærling Arly Sennenvald, der i efteråret 1964 kunne præsentere sit svendestykke i værkstedet i Glostrup. I baggrunden deltagerne i svendegildet.

Snedker- og smedeværkstedet på Wotanvej udvider med udvendig kranbjælke til kædetalje, som bliver monteret fra firmaets første lastbil med kran.

Luftfoto august 1962 af Einar Kornerups nye plads i Glostrup ved Wotanvej, der ender blindt. I forgrunden nederst ses den nyopførte kontorbygning samt snedker- og smedeværkstedet. På pladsen forskellige lager- og værkstedsbygninger.

Men der var også andre opgaver. I begyndelsen havde smedeværkstedet to faste kompressorfolk, den ene havde traktor og den anden fast anlæg. Det var kompressorer med værktøj til at banke beton med. Når en betonformand havde glemt at sætte huller af i en betonavæg i en kælder f.eks., så ringede han efter en kompressorfører, der så bankede huller til døre og vinduer.

Traktoren blev også brugt til vintervedligeholdelse på EK's ejendomme. Om vinteren havde de ansatte stand-by-vagt, og når kompressorførerne kom hjem, skiftede de til fejekoste og blev sendt af sted igen for at rydde sne. EK påtog sig også snekørsel for kommuner. Når byggeriet lå stille om vinteren, skulle forvalteren sørge for at få bilerne ud at køre for kommunerne. Efterhånden udvikledes en hel forvalterafdeling, der var ganske stor, med 4-5 store lastbiler og to pick-up'er, da EK flyttede til Glostrup. 5 faste chauffører var ansat til at forsyne byggepladserne med materialer, men som Arly Sennenvald fortæller, blev de også sat til andet arbejde:

”Alle brædder til støbning m.m. blev kørt hjem på pladsen, og når chaufførerne ikke havde noget at lave, stod de på pladsen og rensede og sorterede brædder. Andre gange kom der et betonsjak og ryddede op i bunkerne. De var ordnede med skilte, så man kunne se, hvilken byggeplads brædderne kom fra. Så blev det gjort op, hvor meget der var brugbart, og der blev udbetalt returværdi til byggepladsen.”

Produktionen i smedeværkstedet blev stadig udviklet og udvidet, og i 1966/67 begyndte man at fabrikere aluvinduer, der indgik i EK's industrifacadeelementer. Man fik kontakt med det tyske firma Schüco, der leverede aluprofiler, og efterhånden som produktionen voksede, blev EK en stor aftager hos Schüco. Profilerne blev leveret i længder på 6 m eller mere fra Tyskland, og smedeværkstedet bearbejdede dem herefter på fabrikken i Glostrup til de dimensioner, de skulle have.

Aluplader – begyndelsen

Anvendelsen af aluminium blev også på anden vis en del af EK's forretning. Begyndelsen til arbejdet med alufacader blev udført i samarbejde med det svenske selskab Allack i forbindelse med et byggeri i Albertslund for A&O Johansen. Det var i 1965, hvor Allack forespurgte, om EK kunne udføre stålkonstruktionerne til hallen. Det kunne EK, der i forvejen var hovedentreprenør, og mens man var i gang med stålkonstruktionerne, spurgte Allack, om EK også kunne beklæde hallen: "Vi var ved at tabe næse, ører og mund, men sagde ja," fortæller Arly Sennenvald: "Vi satte rigler op på betonkonstruktionerne og en indvendig og udvendig plade med isolering. Det skulle bygges op fra bunden, og det gik virkelig godt."

Det gik ikke alene godt, det gik også stærkt. Samtidig påtog EK sig med de samme smede at bygge luftfartsselskabet InterNords hangar i Kastrup. Det foregik ved, at seks mand efter endt arbejdstid fortsatte om aftenen med at beklæde hangaren for InterNord – det gav arbejdsdage fra 6 morgen til 23/24 om aftenen hver dag

*A&O Johansens halbygning
opført af EK.*

Shell servicestation opført af EK.

i 8-10 måneder. Det var hårdt arbejde, men gav en god indtægt, hvilket fremkaldte et paradoksalt problem: "Vi havde så mange penge, at vi ikke anede, hvad vi skulle med dem, for vi havde ingen frihed," fortæller Arly Sennenvald, der var med i sjakket.

1965 var også året, hvor EK begyndte at kombinere lette facadeelementer og stålkonstruktioner. Det begyndte med Shell-stationer,

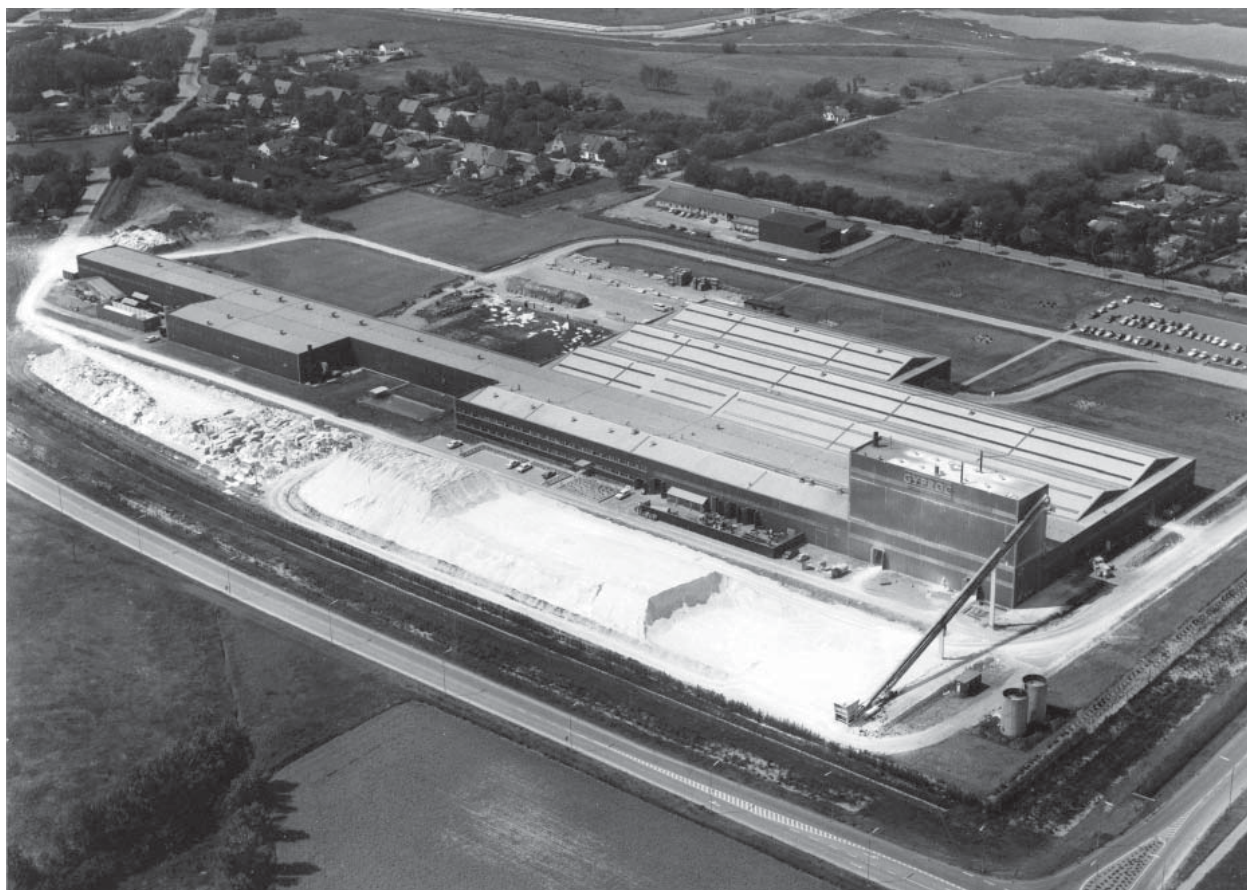

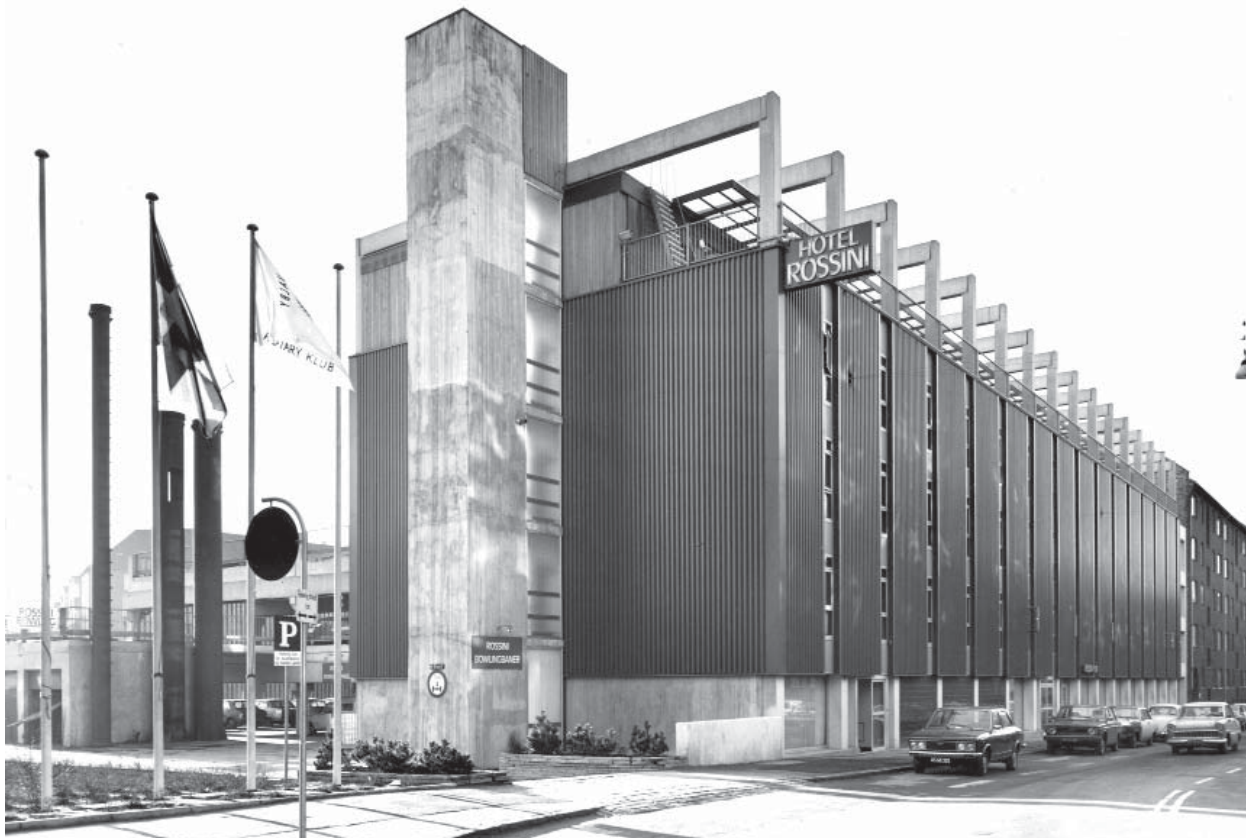
Novos 10.000 kvm. alufacade på hjørnet af Hillerødgade og Fasanvej.

Simonsen & Levring A/S, Roholmsvej i Glostrup, blev en af EK's største facadeentrepriser (1968) med aluminiumsfacadeelementer.

Cyroc i Kalundborg, hvor Jørgen Heick stod for produktionen af de 10.000 kvm. facadeelementer.

der blev opført som en kombination af aluprofiler med indbygget træskelet og beklædningsplader. De blev udført i standardelementer, og når andre entreprenører fik til opgave at bygge en Shellstation, kontaktede de EK, som Shell havde aftale med, og bestilte et antal moduler alt efter, hvilken type station der var tale om. Der var grundfabrikater af bl.a. butiks- og vaskehalselementer, og på smedeværkstedet samledes så det antal, der skulle bruges.

Allack var også formidleren i forbindelse med et af de helt store alubyggerier, fortæller Arly Sennenvald: "I 1968 gik det rigtig stærkt, da vi begyndte med den første facadeentreprise for Novo i Hillerødgade." Jørgen Heick supplerer med, at det ikke alene var et stort, men også et usædvanligt byggeri: "På Novo var der ca. 10.000 kvm. facade. Vi førte alle forhandlinger med arkitekterne bl.a. Arne Jacobsen, der havde ganske bestemte ideer om, hvordan de plader skulle se ud."

Hotel Rossini i Valby var EK's første store ordre på aluvinduer.

Den nye produktionshal blev opført på pladsen i Glostrup i begyndelsen af 1970'erne.

Facadeelementer i aluminium med vinduer opstillet på pladsen i Glostrup.

På Novo blev EK underleverandør for Allack og gik derefter i gang med produktionen af industribygningselementerne, som var opsvejsede stålrammer beklædt med aluplader og isat aluvinduer i felter. Et fransk firma pressede pladerne, men EK måtte holde øje med pladetykkelsen for at få det nøjagtigt, som Arne Jacobsen ville have. Elementerne blev fremstillet i Glostrup og derfra kørt til Novo.

Den voksende aktivitet førte til, at smedeværkstedet blev udvidet. I 1967 flyttede værkstedet over i den ”nye” hal, der tidligere var opført som en midlertidig hal til fremstilling af murede elementer i forbindelse med byggeriet af Vangede Børnehospital. Den var 40 x 15 m og blev udvidet ved, at der tilføjedes 6 m på hver side. Bygningen blev siden udvidet igen, og i begyndelsen af 1970’erne opførtes en helt ny produktionshal, der blev forlænget med en åben kranbane.

International Aluminium Compagni A/S og Intalbyg K/S

De nye materialer vidner om den internationalisering, der fandt sted på byggemarkedet under højkonjunkturen. Det traditionelle byggeri havde hvilet på en indenlandsk produktion af tegl og beton, mens det nye i vidt omfang hvilede på importerede produkter som aluminium og stål. Med anvendelsen af alufacadeelementerne indførtes samtidig nye metoder i byggeriet bla. med tidsstudieakkorder for fremstilling af elementerne og tilsvarende for montering af dem. Byggemetoden var fleksibel ligesom materialet og egnet til en verden i bevægelse. Aluelementernes ringe vægt gjorde det muligt uden stort besvær at afmontere og flytte dem til et andet sted, hvilket kunne have betydning for industribyggeri. Det var ingen tilfældighed, at aluminiumselementerne blev introduceret i Danmark via Sverige. Broderlandet var også på andre områder mere ”amerikaniseret” og ”længere fremme” end Danmark.

Kombinationen af både at fremstille og bygge med de nye aluminiumselementer viste sig at være et scoop. Det bragte Einar Kornerup A/S i front af udviklingen, og man blev en stor producent af den type facader og stålpladetage. Aluplader blev ikke kun anvendt til facader i industribyggeri, men også som tagbeklædning.

intal GAZETTE

BYGGETEKNISK INFORMATION TIL ARKITEKTER OG INGENIØRER

Nye INTAL panel-diskussioner

Den gode tilslutning til INTALBYG's møder først i februar om nye produkter og ny produktionsteknik indenter byggeri med metal er baggrund for, at vi atter inviterer til en række af disse små, lukkede møder. Denne gang med mødested i centrum af København.

Mødedatoer:

Mandag den 22. april kl. 15.00-17.00.
Onsdag den 24. april kl. 15.00-17.00.
Fredag den 26. april kl. 15.00-17.00.

Tirsdag og torsdag den 23. og 25. april reserveres til rundtur til byggerier i Københavns omegn for deltagerne i møderne og for andre interesserede. Modeltid er kl. 14.00.

Mødested:

Entreprenørforeningen, Nørre Voldgade 106, København. Mødested for rundturene den 23. og 25. april vil blive meddelt særskilt.

Tilmelding:

På telefon (01) 45 05 55 eller med vedlagte svarkort. Der serveres en lille forfriskning under møderne.

Stop Press News

INTAL-standardhal til servicestation

BP Olie-Kompagniet A/S har bestilt en INTAL standardhal til en ny selvbetjenings-servicestation på Korsdalsvej i Rodovre. Standardhalens bærende konstruktion består af lette rammer af stål; således er tagbjælkerne af en patenteret svensk type, HSI, der har en meget tynd krop. Taget udføres som INTAL metaldek, og der anvendes præfabrikerede INTAL ydervægs-elementer med ovnlakeret alu-beklædning. Arkitekter på byggeriet er V. Steen Pedersen & W. Kilde Christensen, MAS.

APRIL 1968

1. ÅRGANG - NUMMER 2

Datablad om INTAL-altaner Side 3 og 4 af INTAL Gazette er trykt som et datablad om INTAL altaner og beregnet til opbevaring i Deres INTAL samlingsmappe eller i Deres brochuresamling.

CIRKULATION	

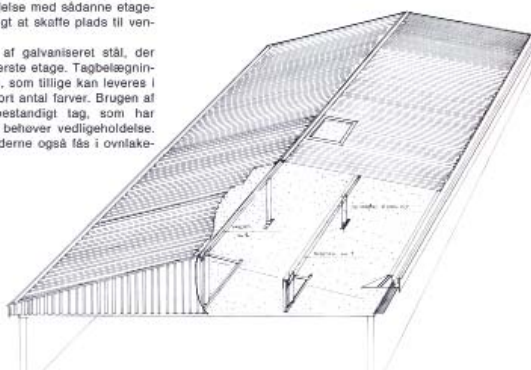
Præfabrikeret tag til etageboliger

INTAL kan nu tilbyde de byggende i Danmark en helt ny tagkonstruktion, som både er billig i anskaffelse og i vedligeholdelse. Tagkonstruktionen, som naturligvis er en metal konstruktion, er oprindeligt blevet udviklet i Uppsala, og den figurerer i stigende grad i svenske arkitekters arbejdsbeskrivelser, især i forbindelse med sådanne etageejendomme, hvor det er nødvendigt at skaffe plads til ventilationsanlæg under taget.

Tagværkets bærende del består af galvaniseret stål, der fastgøres til betondækket over øverste etage. Tagbælgningen er trapez-profileret aluminium, som tillige kan leveres i ovnlakeret udførelse i et meget stort antal farver. Brugen af aluminium sikrer et korrosionsbestandigt tag, som har meget lang levetid, og som ikke behøver vedligeholdelse. I stedet for aluminium kan tagpladerne også fås i ovnlakeret, galvaniseret stål.

Hele denne lette tagkonstruktion præfabrikeres, og bl. a. på grund af materialernes ringe vægt foregår montagen særdeles hurtigt og på væsentlig kortere tid, end tilfældet ville være med konventionel opbygning af taget. Også gavtrækter og tagrenderne er af aluminium.

Let og billig tagkonstruktion med lang levetid

Udviklingen førte til et nyt skud på stammen af Kornerup-selskaber, da man den 1. maj 1967 stiftede selskabet International Aluminium Compagni A/S. Bag selskabet, der havde en aktiekapital på 12.000 kr. fordelt på aktier á kr. 1.000, stod Povl Kornerup,

direktør Karl-Erik Grind og civilingeniør G. Stuart Menzies. Selskabets hjemsted var Glostrup og formålet ”at drive produktion, udvikling og salg af byggeelementer og bygninger i metal og hertil hørende supplerende ydelser samt investering i sådan virksomhed”.

Med oprettelsen af International Aluminium Compagni A/S havde Povl Kornerup taget et vigtigt første skridt over i fremstillingsvirksomhed med en produktion af, hvad man betragtede som fremtidens byggelementer til afløsning af mursten og beton.

Et andet, nyt skud på stammen var kommanditselskabet Dansk Intal K/S, der af den samme personkreds blev etableret den 1. maj 1967 knyttet til et svensk moderselskab, og som senere på året fik navnet Intalbyg K/S. Formålet var her ligeledes ”at drive produktion, udvikling og salg af byggeelementer og bygninger i metal og hertil hørende supplerende ydelser”, men ikke investering. Intalbyg fik kontorfællesskab med Einar Kornerup A/S i Glostrup, ligesom produktionen foregik på pladsen i Glostrup.

I en introduktionspjece ”Intal – fra idé til færdigt produkt, bygningskonstruktioner i metal” præsenteredes Intalbyg K/S som ”et firma i gruppen af Intal-virksomheder”. Det fremgik, at Intal Projecting AB havde hovedsæde i Helsingborg og var en af virksomhederne i Intal-gruppen. I januar og april 1968 udgav selskabet to numre af bladet Intal Gazette, hvor Intal-gruppen blev præsenteret: ”Intal-gruppens firmaer, der findes i flere europæiske lande, er selvstændigt virkende enheder, hvis tilknytning til det svenske hovedfirma i første række består i mulighederne for at trække på dettes viden og opsamlede erfaringer”. Intal lagde vægt på viden og videndeling og holdt en række møder med paneldiskussion i februar og april 1968, bl.a. i Entreprenørforeningen på Nørre Voldgade i København.

Intalbyg K/S blev EK's indgang til byggeri med aluminiumselementer. Selskabet blev pr. 26. marts 1969 helt overtaget af Einar Kornerup A/S, da de to kommanditister Karl Erik Grind og G. Stuart Menzies overdrog deres interesser til Einar Kornerup A/S. Intalbyg blev derefter videreført med Povl Kornerup som direktør og civilingeniør G. Stuart Menzies som salgssingeniør. Intalbyg's produktprogram blev vist på udstillingen, Byggeri for milliarder, den 18. – 27. april 1969.

Einar Kornerup A/S var ikke længere alene en bygge- og entreprenørvirksomhed, men også en produktionsvirksomhed.

Peter Larsen og Snedkerafdelingen

Peter Larsen.

Snedkerværkstedet fik i en periode næsten samme betydning for EK's udvikling som smedeværkstedet. Det blev etableret som et selvstændigt værksted med egen økonomi, da Peter Larsen blev ansat som mester i 1964. Han fik hurtigt øgenavnet "Milimeter-Larsen" på grund af sin nøjereghed og pertentlighed – en mand efter Povl Kornerups hoved, når det gjaldt om at holde igen på omkostningerne, men også en mand, der kunne være ualmindelig grundig. Bang fortæller således, hvordan han på et tidspunkt bad Peter Larsen om at udarbejde et overslag over, hvad det ville koste at bygge en skurvogn: "Og så fik jeg et digert værk med masser af udregninger og kalkulationer, så jeg sagde, at dén skurvogn købte vi i stedet for."

Peter Larsen havde inden ansættelsen hos EK fungeret som konduktør, senest hos tømrerfirmaet Julius Nielsen & Søn. Han fortæller om vilkårene for værkstedets virksomhed, da han blev ansat:

"Året før jeg begyndte, havde snedkerværkstedet haft et underskud på 15.000 kr., og det ville Povl Kornerup ikke se mere, sagde han. Det skulle være lønsomt, der skulle spares. Jeg fik besked på, at jeg skulle drive det, som var det mit eget. Mine vilkår var, at jeg havde et værksted, og det skulle jeg betale husleje for ligesom for lageret, jeg skulle også betale renter af driftskapitalen. Fik han ikke de penge, gav det underskud."

Snedkerværkstedet var ikke så stort i begyndelsen og havde kun seks mand ansat. Det havde et lille bitte kontor, hvor Peter Larsen sad sammen med sin kontordame. Der var få maskiner, og snart begyndte Peter Larsen at præsentere Povl Kornerup for ønsket om at få nye maskiner. Svaret var, at det kun kunne lade sig gøre, hvis det kunne øge produktionen: "Jeg måtte så beregne gennemløbshastighed m.m., hver gang vi skulle have en ny maskine. Det var ret omstændeligt," fortæller Peter Larsen.

Snedkerværkstedet efter udvidelsen i 1980'erne.

Værkstedet arbejdede med mindre opgaver og indgik i snedker- og tømrerarbejdet på EK's byggerier. Det stod bl.a. for snedkerarbejdet på nogle mindre boligbyggerier og trådte også til, når murerne skulle have skabeloner m.m. Efterhånden voksede snedkerværkstedet, så der blev ansat en konduktør og en værkfører. Siden udvidedes med en maskinafdeling og yderligere to konduktører samt en kontordame til.

En afgørende årsag til væksten i snedkerværkstedet var anvendelsen af træfacader i boligbyggeri, der i årene 1968-74 omfattede ca. 600 boliger: "De største byggerier var Jersie Strand etagebebyggelsen og en rækkehusbebyggelse på Majsmarken i Solrød Strand syd for København," fortæller tømrer- og snedkermester Mogens Andersen, men efterhånden døde markedet ud: "Konjunkturerne gjorde, at træ til facader efterhånden gled ud," forklarer Bang med henvisning til den økonomiske lavkonjunktur

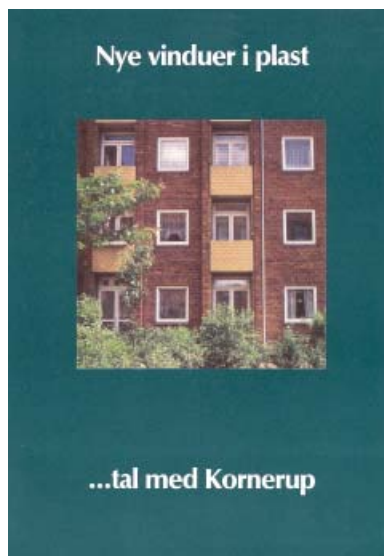
fra midten af 1970'erne og de forholdsvis høje omkostninger ved såvel anvendelse som vedligeholdelse af træfacader.

Snedkerværkstedet fik meget at lave på elementbyggeriet i Jersie Strand, men sigende for værkstedets eksistensvilkår måtte Peter Larsen fremsende et egentligt tilbud på produktion og opsætning af facadeelementer samt andet snedkerarbejde – behørigt vedlagt Snedkerlaugets fastprisforbehold. Jørgen Heick var dog i samme situation, da han blev bedt om at komme med tilbud på smedearbejde – og til både snedker- og smedearbejdet anvendte EK og så andre underleverandører.

Produktion af plastvinduer

Det var imidlertid indførelsen af et nyt materiale, pvc, i begyndelsen af 1970'erne, der for alvor førte til vækst i Snedkerafdelingen. Materialet blev anvendt til plastvinduer, der sammen med altanrækværker indgik som en del af værkstedernes produktion. I begyndelsen foregik produktionen af pvc-vinduer på smedeværkstedet. Den første entrepris var på et nybyggeri på Tuborg – servicetårnet og personalebygningen. Derefter fulgte en vinduesudskiftning i en beboelsesejendom i Hillerødgade. Tuborg gik godt, men Hillerødgade kunne ikke klares med smedesvende.

Reklamemateriale for EK's plastvinduer og aluvinduer.

Plastvindue fra EK.

Møllevænget 5-19 i Allerød var snedkerafdelingens første større opgave med udskiftning til plastvinduer i 1975/76.

Mogens Andersen, 1991.

Derfor gik pvc-vinduerne i 1974 over til Snedkerafdelingen, der på det tidspunkt ikke havde meget at lave, mens Stål- og Metalafdelingen havde mere end rigeligt at se til. Snedkerafdelingen blev udbygget og fik bl.a. et specialværksted til produktionen af plastvinduer. Produktionen blev rationaliseret, så man fik en produktionskapacitet på 100 vinduer om dagen. Efterhånden udviklede Snedkerafdelingen sig til hovedsageligt at producere plastvinduer, og der blev investeret i opførelse af en stor hal, der rummede plastvinduesfabrikken. Udviklingen understøttedes, da staten indførte økonomisk tilskud til vinduesudskiftninger, og i slutningen af 1970'erne var der en voldsom vækst i Snedkerafdelingen, så der til sidst var knap 100 ansatte.

Der opstod dog også en politisk og nærmest følelsesmæssig betinget modvilje mod pvc-vinduer, der efterhånden gjorde det vanskeligt at få ordrer. Det var en modvilje, der frem for alt trivedes i hovedstadsområdet, og som derfor ramte EK hårdt. Dels var pvc udsat for kritik i forbindelse med emballage til fødevarer, hvilket bidrog til at gøre materialet uglest, og når det kom til byggeri og ikke mindst bygningsrenovering af ældre bygninger, var der voldsom kritik af, at plasticvinduer ødelagde bygningens udseende og autencitet. Derfor blev der bl.a. indført cirkulærer om facaderenovering, der udelukkede pvc-vinduer: ”Det var et materiale, som kulturelt ikke havde rødder i Danmark”, forklarer Mogens Andersen, der overtog ledelsen af Snedkerafdelingen efter Peter Larsen.

Problemet kan ses som et kultursammenstød, hvor den etablerede tradition viste sig at være stærkere end modernitet og byggemæssig rationalitet – både når det gjaldt håndværkersiden, og når det gjaldt borgere og bygherrer. Det kom bl.a. til udtryk ved, at pvc-vinduer kun opnåede en markedsandel på blot 10 pct. af det samlede vinduesmarked i Danmark, og til sidst blev produktionen i EK lukket ned: ”Det var meget kedeligt”, mener Bang og fremhæver, at ”EK har indsat i titusindevis af pvc-vinduer i danske huse, uden der har været en eneste klage.”

Undertiden blev udskiftninger af vinduer og altaner udført i én proces som på Broholms Allé 12 A-C før og efter Kornerups renovering i 1976.

Hospitalsvej 4 blev en af Kornerups sidste vinduesudskiftninger med plastvinduer i 1989.

Altaneventyr

Ved siden af produktionen af plastvinduer oplevede EK et sandt altaneventyr, der havde rod tilbage til 1960'erne, da der blev udskiftet rækværker på tusindvis af altaner. Dengang havde smedeværkstedet montagehold, der arbejdede for Allack i Sverige med montering af alurækværker, og smedeværkstedet fremstillede halvfabrikata, da Intalbyg senere kom på banen. Jørgen Heick fortæller om begyndelsen på altaneventyret:

Gennemtærede jernbjælker i altanbund.

Indsætning af ny bærende konstruktion.

Altanbunde beklædt med aluminiumsplader.

”Jeg talte med Povl Kornerup, om vi ikke skulle begynde på altanrækværker herhjemme efter svensk mønster. Han så på mig, som om jeg var tosset: ’Tror De virkelig, Heick, at der er noget ordentligt menneske, der vil have sådan noget bølgeblik siddende?’ Jeg svarede: ’Der er mange af dem i Sverige’ – ’Ja, Sverige, det er jo noget andet.’”

Kornerups reklamemateriale for altanerne. På billedet ses to medarbejdere, sekretær Ingelise Jakobsen og beregner Erling Bo Petersen, der agerer ægtepar, som nyder udsigten fra deres nye sikre altan.

Enden blev, at smedeværkstedet udførte altanrækværker til et af EK's egne byggerier på Søvang Allé, og hermed var udviklingen i gang: "Gennem årene har vi udført mange altanrækværker, og vi har faktisk tapetseret København med dem," fortæller Jørgen Heick.

Det var imidlertid en tragisk hændelse i midten af 1970'erne, der for alvor satte gang i altaneventyret. På Frederiksberg faldt en altan ned, og en ældre dame blev slået ihjel. Ulykken satte gang i

Altanelementer fra EK, klar til montering.

undersøgelser, der viste, at mange altanbunde var i en alarmerende tilstand af forfald. Den kendsgerning kombineret med megen medieomtale og frygt satte skub i udskiftningen af altanernes

Altanrækværk klar til montering.

bærende dele og skabte et helt nyt forretningsområde – renovering af altaner – et område, der ifølge Jørgen Heick passede som fod i hose med Stål- og Metalafdelingens udvikling: ”Vi havde de godkendte altaner, og arkitekterne skulle bare anføre, at det var en EK-altan, så behøvede den ikke yderligere godkendelse.”

Udskiftning af altaner blev en voksende forretning og bragte selskabet ud over det københavnske område til provinsen. Altanerne blev også indgangen til mere omfattende renoveringsopgaver. Niels Kornerup fortæller om udviklingen:

”Ejerne, både andelsboliger, sociale boligselskaber og private var nødt til at renovere. Undertiden var det kun altaner, der blev udskiftet – andre gange også vinduer og tag m.v. Vi solgte altanrækværker, mens altanbunden og renovering af de bærende jernkonstruktioner kom til. Jørgen Heick udviklede de forskellige typer af rækværk og altanbunde i aluminium. Ivar Serritzlew, der er sta-

tiker i det, der nu hedder EK-Viktoría A/S, fik godkendelse af sine beregninger fra Københavns Kommune og andre kommuner i hovedstadsområdet. Det var en blåstempling, ikke en egentlig typegodkendelse, men det betød, at EK-altaner gik igennem uden problemer. Altanerne var meget forskellige, og både rækværk og bund skulle tilpasses individuelt til den enkelte ejendom.”

18. Ny generation, ny ledelse

Den kraftige vækst, ikke mindst i smedeværkstedet, og udviklingen af nye forretningsområder fik i begyndelsen af 1970'erne Povl Kornerup til at overveje en omstrukturering af virksomheden. En yderligere væsentlig årsag – måske den væsentligste – var ønsket om at forberede et generationsskifte. Tre af sønnerne interesserede sig for virksomheden og havde taget relevante uddannelser. Niels Kornerup var uddannet murer og teknikumingeniør, Hans Kornerup var civilingeniør, og Jens Kornerup var uddannet bygningsnedker og teknikumingeniør. Den ældste søn, Søren Kornerup, var handelsuddannet og havde slået sig ned i Canada som møbelhandler. Han indgik derfor ikke i planerne om et generationsskifte og kom aldrig ind i virksomheden. Også Jens Kornerup opholdt sig i Canada på dette tidspunkt og kom først senere ind i firmaet.

I august 1973 gennemførte Povl Kornerup en omfattende omstrukturering af virksomheden og de tilknyttede selskaber. Efter Einar Kornerup A/S' overtagelse af Intalbyg i 1969 var det oplagt at fusionere med International Aluminium Compagni A/S, der også var interessant i Intalbyg. Det skete den 1. august 1973. Samtidig blev selskabets navn ændret til Entreprenørfirmaet Einar Kornerup

Povl og Lisa Kornerup (siddende til venstre) med sønner og svigerdøtre. Stående fra venstre Jens og Niels, siddende i sofaen Hans med sin kone Anette og Søren med sin kone Karin ca. 1967.

A/S med binavnet International Aluminium Compagni A/S. Formålet var ”at drive entreprenør-, håndværks- og ingeniørvirksomhed samt handel, industri og investering”. Selskabets aktiekapital på 12.000 kr. blev udvidet til 120.000 kr.

Det ”gamle” Einar Kornerup A/S tog navneforandring til Einar Kornerup Invest A/S og fik en betaling for goodwill på 250.000 kr. fra det nye selskab. Investeringselskabet skulle færdiggøre de igangværende entrepriser og beskæftige sig med ejendomsadministration og investering. En del ejendomme var placeret i Einar Kornerup Invest A/S, mens andre lå i Initus A/S, der også fortsat stod for maskinudlejning.

”Vigtigt, at man ikke bliver en skrivebordsgeneral”

Sven O. Pedersen, 1985.

Opdelingen i to selskaber, Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S og Einar Kornerup Invest A/S, blev fulgt af en omstrukturering af organisationen. Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S kom til at bestå af en udførende afdeling, Entreprenøraftdelingen, samt to producerende og udførende afdelinger, Stål- og Metalafdelingen og Snedkerafdelingen, der var baseret på de tidligere værksteder, hvis aktiviteter fortsatte som hidtil. Ledelsen af Snedkerafdelingen og Stål- og Metalafdelingen blev fortsat lagt i hænderne på faglærte håndværkere – en smede- og en snedkermester.

Leder af Entreprenøraftdelingen blev Sven O. Pedersen, der havde været ansat i firmaet siden 1963 og i 1973 var blevet optaget i murerlauget: ”Jeg blev først overingeniør, siden underdirektør og direktør,” fortæller han: ”Funktionen var den samme”. Efterhånden som organisationen udviklede sig, blev Sven O. Pedersen mere og mere bundet til kontoret: ”Det skete, samtidig med at den nye generation med Mogens Elsmann, Gerner Lassesen og Hans Christensen kom til og overtog byggepladsledelsen. Jeg stod mere og mere for tilbudssagerne sammen med Mogens Juul Sørensen.”

I samråd med Bang var Sven O. Pedersen ansvarlig for alt, hvad der foregik i Entreprenøraftdelingen, ligesom han repræsenterede Einar Kornerup i murerlauget. Efterhånden som aktivitetsniveauet voksede, og der blev flere og flere ansatte, sad han stadig mere på kontoret: ”Men jeg satte pris på at have en byggeopgave en gang imellem. Ellers ville der jo ikke være nogen, som kendte mig på byggepladserne, og det er jo galt,” siger han og understreger:

”Det er vigtigt, at man ikke bliver en skrivebordsgeneral. Det er ude på pladserne, pengene skal tjenes, og vi er utroligt afhængige af folkene på pladserne.”

Generationsskifte forberedes

I 1974 fulgte oprettelsen af en selvstændig salgsafdeling, der blev en væsentlig forudsætning for Snedkerafdelingen og især Stål- og Metalafdelingens fortsatte ekspansion, men også for Entreprenør-afdelingens positive udvikling. Der blev udarbejdet en firma-brochure, og på generalforsamlingen efteråret 1974 blev det oplyst, at der ”forberedes en kampagne med henvendelser til alle store ejendomskontorer vedr. udskiftning af altaner og vinduer samt almindelige reparationsarbejder.” I 1976 blev Niels Kornerup leder af afdelingen, og han fortæller om baggrunden for dens oprettelse:

”Fra 1974/75 satsede vi på Stål- og Metalafdelingen. Bang havde fået far overtalte til at etablere en salgsafdeling for aluelementer til facader og altaner. Alufacaderne blev produceret som alternativ til betonelementer. Aluelementerne var hurtige at fremstille og stille op, de var lette og i perioder billigere end betonelementerne. Salgsafdelingen arbejdede primært for Stål- og Metalafdelingen med salg ud af huset, men havde også akkvisitionsarbejde for Entreprenør-afdelingen. Vi kom meget på tegnestuer og hos rådgivende ingeniører og kunne på den måde også arbejde for Entreprenør-afdelingen. Vi havde to sælgere og en sekretær.”

I sammenhæng med omstruktureringen ændrede Povl Kornerup også ledelsen af virksomheden og lagde den i hånden på professionelle ledere. Da han i 1973 dannede Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S, blev Bindner Jensen og Bent A. Bang begge ansat som administrerende direktører. Povl Kornerup havde forinden tilbudt Bent A. Bang og overingeniør Krüger at blive medaktionærer ved at indskyde egne midler i virksomheden, men det ønskede Bang ikke, og det blev derfor ikke til noget. Povl Kornerup trak sig fra den daglige ledelse, men slap ikke helt tøjlernerne. Han var kun 59 år, men var blevet syg, ramt af Parkinsons syge. Reelt blev han dog i ledelsen frem til ca. 1980.

Niels Kornerup som leder af Salgsafdelingen 1982.

Ifølge Bang var det Povl Kornerups hensigt ”at sikre de værdier, han og faderen havde skabt, for familien”. Han havde hele sin formue stående i Einar Kornerup A/S, da der aldrig var blevet udbetalt udbytte, og ønskede nu, at sønnerne skulle have den skabte værditilvækst: ”Aktiekapitalen blev så delt i tre: én til Hans og én til Niels, mens han selv beholdt den sidste tredjedel, indtil Jens kom tilbage fra Canada.”

Ejerskabet af Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S forblev

derfor fuldt ud hos familien. De to sønner, Niels og Hans Kornerup, fik hver aktier for 40.000 kr. ligesom faderen og kom til at udgøre bestyrelsen sammen med Bindner Jensen. Da Jens Kornerup vendte tilbage fra Canada i 1977, overtog han faderens aktiepost. I 1974 blev bestyrelsen efter en ændring i aktieselskabsloven suppleret med to medarbejderrepræsentanter, muremester Carlo Hermansen og smed Jørgen Ziersen.

Familien dominerede således bestyrelsen, mens Povl Kornerups højre hånd, Bindner Jensen, både sad i bestyrelsen og direktionen. Med udnævnelsen af civilingeniør Bent A. Bang, HD, som administrerende direktør side om side med Bindner Jensen var der samtidig skabt en øverste ledelse, hvor der hverken var familiemedlemmer eller ejere – selvom Povl Kornerup i realiteten fortsat var den centrale skikkelse. Det var en langtidsholdbar løsning, og først i 1984 blev direktionen suppleret med Niels og Hans Kornerup og muremester Sven O. Pedersen.

Bent Albin Bang, 1972.

Bent Albin Bang

Den nye centrale skikkelse i virksomheden blev på sigt Bent Albin Bang, der ikke alene havde en faglig baggrund som civilingeniør, men også havde en HD i organisation. Inden sin ansættelse havde han aftjent sin værnepligt i Forsvarets Byggetjeneste og siden 1963 været ansat i firmaet IBYCO A/S, der beskæftigede sig med betonelementer og industrialiseret byggeri. Han havde således byggeriet i blodet, da han i 1966 blev ansat i Einar Kornerup A/S.

I IBYCO A/S arbejdede Bang med at udvikle styringssystemer til fremstilling af betonelementer. Han var uddannet som statiker inden for bærende konstruktioner, så han var også med til at udføre beregningerne for betonelementer m.v. Under hans korte ansættelse voksede firmaet fra næsten ingenting til at have 600 ansatte. Alle advancementsstillinger var imidlertid besat med ingeniører på hans egen alder, og samtidig ville han gerne over i en udførende virksomhed og have med byggepladser at gøre. I november 1965 reflekterede han derfor på en avisannonce fra Einar Kornerup A/S, der søgte en afdelingsingeniør. Han blev kaldt ud til en samtale først med Bindner Jensen og siden med Povl Kornerup, og han fortæller om sit første møde med firmaets ejer og leder:

”Jeg ville gerne gøre et godt indtryk, og under samtalen med Povl Kornerup fortalte jeg, at jeg havde hørt om firmaet og set dets skilte ved forskellige byggerier i Gentofte på villavejene der. Så kiggede han på mig og sagde: ’Det må vist være muremester Kondrup, De har set.’ Det lovede jo ikke godt for ansættelsen. Men i januar 1966 fik jeg besked om, at jeg kunne begynde den 1. marts 1966.”

Bangs første opgaver blev på Muret Forsøgsbyggeri i Vallensbæk og senere i Værløse, hvor han begge steder indgik i byggeledelsen. Herefter fik han kontor på Paul Bergsøes Vej, samtidig med at han fortsat virkede på byggepladserne. Om den interne organisation i Einar Kornerup A/S i slutningen af 1960’erne fortæller han:

”Tilbudsgivningen var sådan, at Bindner stod for muretilbuddene, mens Povl Kornerup stod for betontilbuddene, og så samlede de hver for sig underentreprenørerne. En anden måde, de gjorde det på, var at delegere det ud til de ingeniører, de ikke mente, havde nok at bestille. Så fik Petersen eller Jensen en stak tegninger under armen og besked på at regne. Der var altså ikke tale om en organiseret tilbudsgivning, ingen egentlig afdeling for tilbud. Jeg tror Bindner og Kornerup må have udregnet de fleste tilbud om natten.”

Som ny mand, og med baggrund i sin HD i organisation, havde Bang blik for strategiske overvejelser og planlægning samt øje for de utidssvarende procedurer og de svagheder, de ville give Kornerup på længere sigt:

”Jeg begyndte så at regne tilbud på beton og montage og organisere det og byggepladskalkulerne. Bindner regnede fortsat muretilbuddene, mens Krüger regnede tømrertilbuddene. Jeg samlede og koordinerede de forskellige tilbud og skulle så ind og stå til regnskab for Povl Kornerup, som gennemgik det hele med mig. Vi begyndte kl. 8 og det varede gerne 2-3 timer med detaljeret gennemgang. Han sad altid med den store regnestok, der havde flere decimaler og var mere nøjagtig end den lille, jeg havde vænnet mig til at bruge. Så jeg måtte hjem og finde den store regnestok frem, så vi var på lige fod.”

Bang fik hurtigt travlt, og det varede ikke længe, før han fik lov at ansætte en beregner. Det gik fornuftigt, og han begyndte også at forberede, hvordan man kunne effektivisere organisationen. I 1969 blev han og Otto Krüger udnævnt til overingeniører: ”Jeg var efterhånden blevet den unge mand, der gik rundt med mappen to skridt bag Povl Kornerup til møder og andet, vi foretog os,” fortæller Bang, der i stigende grad fremstod som Povl Kornerups arvtager som adm. direktør. Det gav imidlertid ingen uoverensstemmelser med Bindner Jensen:

”Bindner var stadig ham, der havde halvdelen af byggepladserne og stod for murer tilbuddene. Han var meget hjælpsom, selvom han gjorde lidt grin med, at jeg altid traskede i hælene på Povl Kornerup og var inde ’at sidde på skødet’ hele formiddagen, når der skulle afgives tilbud. Vi respekterede hinanden, selvom det var tydeligt, at jeg var Kornerups kandidat.”

Fremtidens mand

I 1972 blev Bang udnævnt til underdirektør, og da Povl Kornerup på samme tid var syg, blev det Bang, der overtog de forestående lønforhandlinger og andre vigtige funktioner. Samtidig fortsatte han effektiviseringen og rationaliseringen af organisationen. Bl.a. gennemførtes en mere systematisk regnskabspraksis med ny kontoplan og et regnskabssystem, der på mange måder lettede styringen. En ny medarbejder, Preben Kaspersen, blev hentet fra IBYCO, der var gået fallit – han blev senere kontorchef og blev hos EK i over 20 år. De nye metoder betød imidlertid ikke, at de gamle dyder blev sat til side – tværtimod blev sparsommeligheden og opmærksomheden over for ressourceforbruget holdt i hævd med de nye systemer. Bang fortæller:

”Man siger om os, at vi holder øje med hvert eneste søm, der kommer ud på en byggeplads, hver eneste dim, der udgår fra lageret, og at vi skriver regninger på 50 og 100 kr., og det er rigtigt. Alt bliver organiseret og skrevet ned. Forklaringen er, at man ellers mister kontrollen. Alt værktøj bliver solgt ud til byggepladserne og købt tilbage – byggepladsen betaler differencen. På den måde kan vi styre udviklingen ned i de mindste detaljer.”

Alt i alt var det ingen tilfældighed, at Bent A. Bang i 1973, da Povl Kornerup introducerede en professionel ledelse, fremstod som den kommende mand: ”Bang havde både kvalifikationerne og alderen til at overtage ledelsen, og han gik i gang med at organisere firmaet på en helt anden måde end tidligere,” fortæller Mogens Elsmann, der var blevet ansat som ingeniør i 1969: ”Det var Bangs fortjeneste, at Kornerup blev en moderne virksomhed, styringsmæssigt og administrativt.”

På samme tid, som Bang gjorde sig uundværlig, trak Bindner Jensen sig gradvist tilbage fra ledelsen for at hellige sig organisationsarbejdet. Han tiltrådte i 1975 som oldermænd for Københavns Murerlaug, og året efter blev han formand for Haandværkerforeningen i København. Disse og andre tillidshverv lagde i stigende grad beslag på hans arbejdskraft, mens Bang fik stigende indflydelse, og fra ca. 1980 fungerede han i realiteten som enedirektør. Han begyndte at rationalisere administrationen og forretningsgangene på byggepladserne og i produktionen, hvilket bidrog til at bringe firmaet ud af håndværkets tidsalder og ind i industriens.

Rationaliseringen var begyndt tilbage i 1967 i entreprenørselskabets ”kommandocentral”, Tilbudsafdelingen, hvor Bang havde ansat Erling Bo Petersen som ”talmænd”. Han var uddannet møbelsnedker, havde taget mesterprøven og en fireårig uddannelse i værkstedsledelse på Teknologisk Institut. Erling Bo Petersen fortæller, at han først fik til opgave at føre priserne for betonarbejde og montage ind i regneark, hvilket blev grundlag for det første egentlige kalkulationssystem, som Bent A. Bang udarbejdede.

Rationaliseringen i Tilbudsafdelingen blev fulgt op i andre dele af firmaet i begyndelsen af 1970’erne. Værkstederne blev udviklet til afdelinger og bevægede sig bort fra den håndværksmæssige produktionsform til samlebåndsproduktion og tidsstuderede akkorder m.m. i samspil med entreprenørvirksomheden. Det fik organisatorisk den konsekvens, at smedeproduktionen blev opprioriteret og udviklet, først med en projekteringsafdeling og fra midt i 1970’erne med en salgsafdeling, der også betjente andre dele af firmaet.

Rationaliseringerne omfattede også byggerierne, bl.a. med 14-dages status, hvorved alt, der foregik på og i relation til byggepladsen, blev gennemskueligt, herunder materialers og værktøjs vandring til og fra byggepladsen.

19. Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S

Einar Kornerup A/S havde fået sin del af kagen i ”de glade tressere”, og da Povl Kornerup i eftersommeren 1973 omstrukturerede virksomheden, var højkonjunktoren, der har været uafbrudt siden 1958, på sit højeste. Kort efter fik ikke kun Danmark, men hele den industrialiserede verden en brat opvågning til 1970’ernes krise, arbejdsløshed og tilbagegang. Udviklingen blev udløst af oliekrisen i 1973, der førte til kraftige prisstigninger på energi. I kølvandet fulgte en international økonomisk krise, der ramte Danmark hårdt, og ikke mindst byggeriet.

En anden faktor, der påvirkede byggeriet, var boligpolitikken. Den var præget af det store boligforlig af 1966 mellem de fire gamle partier og sigtede mod et frit boligmarked fra 1974. I 1967 var byggeriet blevet fritaget for moms, således at der ved et byggeris færdiggørelse blev udbetalt et fast beløb i momsrefusion pr. kvm. Momsrefusionen blev afskaffet i 1973, og rygtet om den forestående ændring førte til igangsættelse af meget nybyggeri oven på et i forvejen højt byggeniveau. Den forcerede byggeaktivitet førte midt i 1970’erne til, at bunden gik ud af boligmarkedet, da oliekrisen og den økonomiske krise for alvor slog igennem. Det kom til at præge EK’s udvikling op gennem 1970’erne.

Krise i EK

Som resten af byggebranchen blev Einar Kornerup A/S ramt af den almindelige byggekrise fra midten af 1970’erne, men før den indtraf, havde en række særlige omstændigheder nær taget livet af selskabet, fortæller Bang:

”Midt i 1970’erne skete der det, at vi løb ind i nogle ordentlige lussinger på renoveringsopgaver i Amaliegade og Toldbodgade, hvor nogle englændere forsvandt ”over nigh”, og entreprenørfirmaet måtte vinke farvel til ca. 5 mio. kr.”

Ejendommene i Amaliegade var ejet af et engelsk selskab med base i London, og da bunden gik ud af det londonske byggemarked på

*Povl Kornerup på sin 60 års dag,
den 17. januar 1974.*

grund af krisen, blev det engelske selskab ruineret og overtaget af en amerikansk bank, der frejdigt erklærede, at de ca. 3 mio. kr., Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S havde på højkant, var tabt.

Noget tilsvarende skete med et renoveringsprojekt i Toldbodgade, hvor selskabet også måtte vinke farvel til pengene, og følgen var, at firmaet var ved at komme i store økonomiske vanskeligheder. Der blev derfor gennemført et arrangement med Einar Kornerup Invest A/S i form af en samarbejdsaftale pr. 1. januar 1975, der sikrede, at Entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S kunne fortsætte som udførende selskab. Bang fortæller:

”Nu var det så heldigt i den periode, at salget af ejerlejligheder gik strygende og til hidtil uset høje priser og deraf følgende store indtægter for sælgerne. Det reddede den samlede gruppe, idet Einar Kornerup Invest A/S lå inde med en række ejendomme, der var udstykket som ejerlejligheder. Entreprenørdelen skrantede og havde underskud, men de blev aldrig officielle. Det varede et par år og blev overlejret af en almindelig krise.”

Historien, der trods alt endte lykkeligt, blev en alvorlig lærestreg for EK. Den var en følge af internationaliseringen af byggebranchen, der løbende havde fundet sted i efterkrigstiden, og som blev institutionaliseret med Danmarks medlemskab af EF fra 1973. EF-medlemsskabet fik som en konsekvens, at udenlandske selskaber og borgere så en fordel i at opkøbe fast ejendom i Danmark. København blev attraktiv for ejendomsinvestorer på grund af det lave prisniveau på ejendomme i forhold til andre europæiske hovedstæder, og ejendomsinvestorerne købte op, før de forventede prisstigninger satte ind.

EK havde på det tidspunkt ikke erfaring med samarbejde med udenlandske partnere, og selvom man søgte at gardere sig, var det vanskeligt at kontrollere og få pålidelige oplysninger om selskaber, der opererede internationalt.

Økonomisk nedtur

Mødet med det internationale ejendomsmarked blev et dyrt bekendtskab for EK – og det blev ikke bedre, da firmaet herefter måtte gennem en nedtur, hvor EK med Bent A. Bangs ord ”ikke var særlig konkurrencedygtig:”

”En stor del af ingeniørstaben var ikke tilstrækkelig kvalificeret, mange af formændene var gamle og ineffektive, og sjakkens gennemsnitsalder var for høj. I 1976/77 faldt omsætningen, og det blev nødvendigt at skære ned på alle niveauer.”

Ifølge murermester Sven O. Pedersen var nedturen imidlertid også følgen af den måde, hvorpå EK blev drevet i begyndelsen af 1970’erne, som han beskriver med udgangspunkt i de ugentlige tirsdagsmøder:

”Et fast punkt på mødet var spørgsmålet om, hvorledes sjakkene skulle fordeles. Hvor skulle vi sende betonsjakket hen, når de blev færdige om 14 dage? Skulle de på Roskildevej og bygge for Kodak, eller skulle de bygge for Ranje, der lå ved siden af? Det blev besluttet, at såfremt Kodak ikke havde svaret inden for kort tid, skulle sjakket til Ranje. Der var kort proces, og så måtte Kodak finde en anden entreprenør. Vi forsøgte ikke at finde flere folk. Man havde den størrelse, man ønskede at have, og valgte mellem opgaverne.”

Konsekvensen var ifølge Sven O. Pedersen, at EK frasagde sig mange små eller mindre interessante opgaver, og i midten af 1970’erne var der ”ikke ret mange, som kendte Kornerup. Det betød bl.a., at EK ikke blev indbudt, når der var licitation på offentlige arbejder, og når virksomheden henvendte sig, blev de mødt med spørgsmålet: ’Jamen laver I sådan noget?’ De oplagte sager kom ikke længere af sig selv,” siger han.

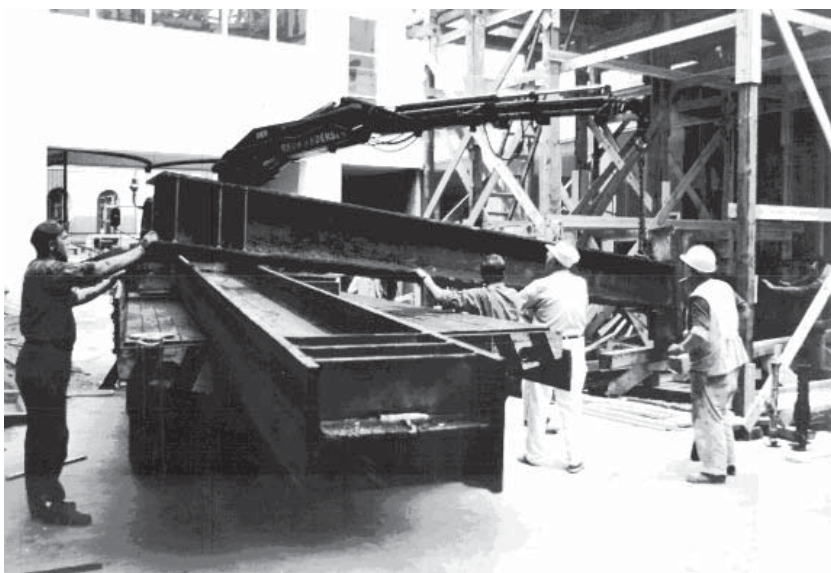
Nedturen for EK kom, før den almindelige byggekrise slog igennem, hvilket betød, at de fyrede normalt kunne få arbejde andre steder. Ingen af de fyrede gik ud til arbejdsløshed, og mange kom over i stat og kommuner, hvor de tekniske afdelinger voksede stærkt. For EK betød det, at man gennem indskrænkningerne og

Povl og Lisa Kornerup midt i 1970’erne.

rationaliseringer ”på den måde fik rebet sejlene før vore konkurrenter,” fortæller Bent A. Bang og fortsætter: ”Den kerne af ingeniører, der blev tilbage, sidder i dag som chefer. De havde et potentiale, vi kunne udnytte til en gradvis genopbygning.” Sven O. Pedersen er enig i, at nedturen paradoksalt nok på den måde vendte sig til en fordel for EK, der ”kom ud af nedturen før konkurrenterne og derfor fik et forspring fremfor dem.”

Mange blev afskediget, men for dem, der blev tilbage i virksomheden, fik ”overlevelseskuren” imidlertid konsekvenser: ”Vi fik valget mellem at gå 10 pct. ned i løn og stadig arbejde på fuld tid, eller at gå 20 pct. ned i både løn og tid,” fortæller Erling Bo Petersen, der har været i firmaet siden 1967. Han valgte at gå 10 pct. ned i løn, men spurgte forinden Bang, hvor længe firmaet havde råd til at beholde ham? Svaret lød: ”At så længe, der var tilbud at regne på, skulle jeg ikke være nervøs,” fortæller Erling Bo Petersen.

Hejsetårn til jernbjælke ved etableringen af City Arkaden i Crome & Goldschmidts bygning i det indre København i 1976/77.

Bygningsrenovering og byfornyelse

Fra 1977/78 gik det atter fremad, og omsætningen steg i den samlede koncern. Fremgangen må ses i lyset af den rationalisering og

indskrækning, som Bent A. Bang fik gennemført på personale-siden, men også på baggrund af et nyt forretningskoncept, hvor EK begyndte at opkøbe ejendomme med henblik på renovering og istandsættelse frem for at bygge nye ejendomme. Det var trods alt en positiv erfaring, EK drog af det ellers ulykkelige samarbejde med de engelske ejendomsinvestorer.

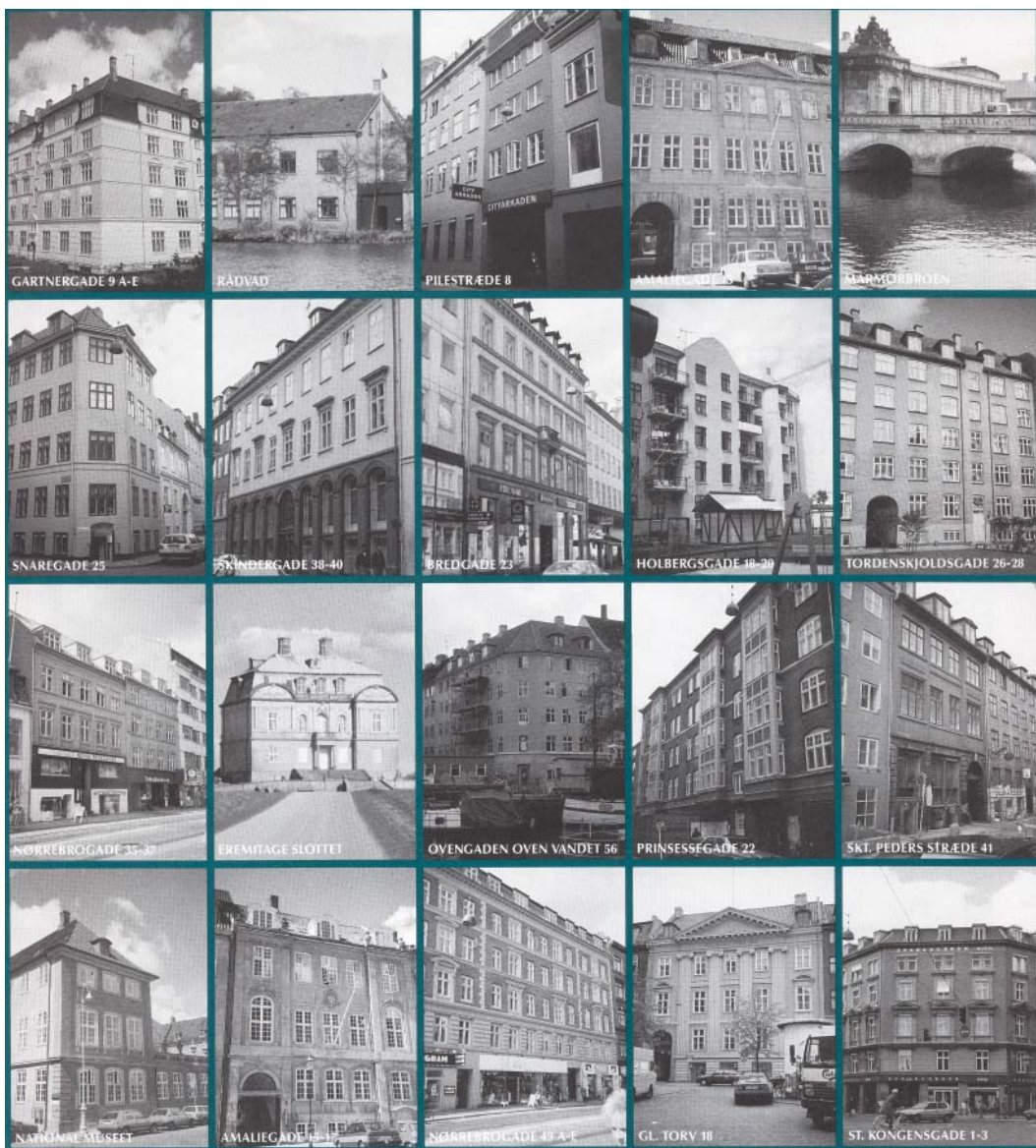
Allerede i 1960'erne havde EK stiftet bekendtskab med bygningsrenovering og de dermed forbundne problemer, da byen inden for voldene var begyndt at ændre udseende. Dele af de gamle kvarterer var i forfald og husene i en miserabel tilstand. I 1960'erne blev flere af de gamle kvarterer og deres mere eller mindre elendige huse genstand for spekulationsprægede opkøb af folk eller konsortier, der øjnede fortjeneste – senere af et formiddagsblad betegnet bolighajer.

For at forhindre spekulation fik Københavns Kommune i 1962 mulighed for at hindre nedrivning eller ombygning af bevaringsværdige ejendomme. Til gengæld kunne grundejeren kræve, at kommunen overtog ejendommen mod hel eller delvis erstatning. En af de første større byfornyelsessager, der udviklede sig skandaleagtigt, drejede sig om en række huse i Landemærket/Åbenrå. De havde stået tomme i nogen tid og var blevet invaderet af unge boligløse, såkaldte slumstormere, der dog hurtigt blev sat på porten af politiet. EK var uforvarende blevet blandet ind i sagen, da ejeren i maj 1966 med dagbladet Politikens udtryk bad ”eksperter fra entreprenørfirmaet Einar Kornerup A/S” om at besigtige husene.

Spørgsmålet om nedrivning eller bevarelse vakte voldsom opstandelse, og det endte med, at Københavns Kommune overtog ejendommene med henblik på renovering. Sådanne erfaringer gav EK en tidlig føling med udviklingen, og da byfornyelse for alvor kom på dagsordenen i slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne, var firmaet parat til at tage udfordringen op. Niels Kornerup fortæller:

”Vores tidlige satsning på renovering i eget regi er Bangs fortjeneste. Han så, at man kunne købe en hel ejendom, istandsætte og modernisere den og enten sælge den til eksempelvis en pensionskasse eller beholde den til udlejning eller salg som ejerlejligheder. Det gjorde vi mange gange og oparbejdede på den

Reklame-
materiale for
EK's bygnings-
renovering.

**byggnings-
renovering**

måde ekspertise, der kunne sættes ind, da der kom fart på byfornyelsen. Hvorfor skulle en ejendomsinvestor købe en ejendom og hyre os til at udvikle den? Vi kunne lige så godt selv købe og udvikle fra grunden, og det gjorde vi.”

Forretningen blev organiseret ved, at Einar Kornerup Invest A/S købte ejendommene, entreprenørselskabet fik entreprisekontrakten og renoverede dem, hvorefter man solgte til en fornuftig pris. Ejeren, entreprenøren og udvikleren var den samme, og ”dermed var totalentreprisekonceptet rendyrket,” som Niels Kornerup udtrykker det.

Blandt de første projekter var Kronprinsessegades gamle kaserne overfor Kongens Have, hvor man for alvor startede med bygningsrenovering og byfornyelse. Det var i 1978/79 og fungerede som en slags totalentreprise på renovering, hvor EK gjorde sine første erfaringer. Som Niels Kornerup fortæller, var man i front og forud for konkurrenterne:

”Da renoveringsopgaverne begyndte at komme fra slutningen af 1970’erne, var de store entreprenørselskaber ikke gearede til det. Vi satsede derimod bevidst på renovering, beholdt vore murere, tømrere, snedkere og smede og havde ekspertisen, da byfornyelserne for alvor gik i gang i 1980’erne. De store manglede ekspertise, mens vi havde forberedt os på byfornyelse via bygningsrenovering. Kornerup blev kendt for at være god til renoveringsopgaver, og vi havde holdt fast i vore regningskunder, hvor vi til

Altanrenovering i 1980’erne.

*Nørregade 41 før og efter
renoveringen 1984/85, som
Hans Christensen stod for.*

stadighed havde et antal folk gående. Det er blevet mindre med tiden, men har været med til at bevare det håndværksmæssige hos Kornerup.”

Bygningsrenoveringen gav fremgang hos Kornerup stik modsat af tendensen i konjunkturerne for nybyggeri. Det var for nedadgående fra midt i 1970’erne til begyndelsen af 1980’erne, hvor et foreløbigt lavpunkt blev nået både for det samlede byggeri og for

boligbyggeriet. Der var tale om et konstant fald i antal påbegyndte kvm. fra slutningen af 1970'erne.

Udviklingen var en væsentlig del af baggrunden for Lov om Boligforbedring og Byfornyelse, der blev vedtaget i 1980, og som for alvor satte fart i renoveringsarbejderne. Loven førte til, at 17 medlemsvirksomheder i Entreprenørforeningen i september 1980 oprettede Interessegruppen for byfornyelse. På det tidspunkt havde EK allerede skabt sig en niche, der nu blev stærkt udvidet med byfornyelsesloven, hvilket kan aflæses af, at aktiviteten steg hos EK. Det forspring, firmaet havde skaffet sig, forstod det også at udnytte. EK havde fra sidst i 1970'erne opkøbt ejendomme i den indre by med henblik på at renovere og udvikle dem. Bang fortæller:

”Omkring 1980 begyndte vi at købe brugte ejendomme i stedet for at bygge nye. Vi købte de brugte huse for at sætte dem i stand. Det gjorde vi med rimelig succes, og da man begyndte med byfornyelse, var vi nogle af dem, der kunne det og kendte til området, fordi vi havde øvet os på vore egne ejendomme. Det var på det tidspunkt, vi opfandt skiltet: Bygningsrenovering. Det var vore kære konkurrenter lidt sure over. Hele den udvikling gjorde os kendte som et firma, der kunne håndtere bygningsrenovering, og vi gjorde os gældende i mange af de første byfornyelsesopgaver. Det gentog sig senere med betonrenoveringer, hvor vi også var nogle af de første, der specialiserede sig på det felt, og vi har stadig en pæn omsætning i betonrenovering. Betonrenoveringen af altaner tog fart på samme tid.”

Jens Kornerup, der er bygningsingeniør, og som blev ansat i firmaet i efteråret 1977 efter at være vendt hjem fra Canada, fik sin første renoveringsopgave i Bredgade, hvor Einar Kornerup Invest A/S havde opkøbt en ejendom. Han fortæller:

”Vi var begyndt med bygningsrenovering lidt før de andre og havde en konkurrencemæssig fordel, da byfornyelsen for alvor satte ind. Folk kendte skiltet og konkluderede – ’de er eksperter, dem vil vi bruge’. Mit første renoveringsprojekt var Bredgade 23 med ca. 3000 kvm. Renoveringsopgaver er altid vanskelige, man ved ikke, hvad der gemmer sig, før bygningsdelene bliver afdækket, men det blev vi efterhånden gode til at vurdere.”

Jens Kornerup, 2002.

Hans Christensen, 1998.

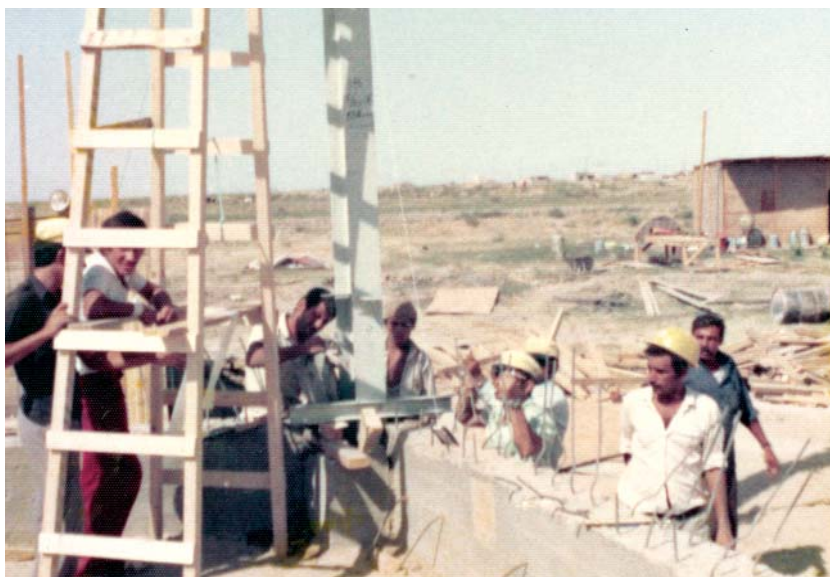
Hans Christensen, der var blevet fastansat hos Kornerup i 1976, var med på Kronprinsessegades gamle kaserne og andre renoverings- og byfornyelsesopgaver, fortæller:

”Omkring 1980 begyndte byfornyelsesselskaberne at udbyde projekter, og vi gik ind i byfornyelsesprojekter på Gammelholm. Jeg stod for en del af dem i Tordenskjoldsgade og Holbergsgade. På den tid var det småt med nybyggeri. Men vi var så heldige at have erfaringerne fra bl.a. Kronprinsessegade, så vi kunne prissætte det rigtigt og vinde opgaverne. Vi havde således et forspring i forhold til vore konkurrenter og kunne med rette henvise til vort skilt: Bygningsrenovering. Det sås mange steder i Københavnsområdet. Et af de andre udviklingsprojekter, jeg også stod for, var Nørregade 41-projektet. Efter Gammelholm fortsatte vi med byfornyelse på Nørrebro. Vi installerede badeværelser, nye køkkener, nyt tag, nye vinduer og varmeanlæg, oppudsede facader m.m.”

Udlandseventyr

Siden Einar Kornerup begyndte som selvstændig mester i 1907, havde firmaets aktiviteter udelukkende været koncentreret omkring hovedstaden og efterhånden også hovedstadsområdet. Det er dog også blevet til enkelte afstikkere uden for dette område – første gang da man i midten af 1970’erne engagerede sig i udlandet. Baggrunden var de negative byggekonjunkturer som følge af den økonomiske krise. Det skete som underentreprenør og med Stål- og Metalafdelingen som spydspids. Skridtet blev taget fuldt ud og førte både til den arabiske verden, Afrika og Kina. Jørgen Heick fortæller:

”I Irak samarbejdede vi med Atlas, der havde entreprisen på bygning af et antal frysehuse. Det var midt i 1970’erne. Saddam Hussein var kommet til magten. Vi leverede og monterede stålkonstruktioner til frysehuse, 15 x 40 m. Det var et svensk firma, der udførte isoleringen. Vi udførte kun stålkonstruktionen og skallen. Vi byggede tre, et i Bashra, et i Sulamania i det kurdiske område i nord og et i Nazaria uden for Bagdad. Der var hjemmefra nøje planer for, hvordan lastvognen skulle læsses. Vi havde hver hal på én stor lastvogn.”

Fabrikkerne i Irak blev opført med lokal arbejdskraft. Her fabrikken ved Sulamania under opførelse i oktober 1976.

EK's byggeleder i Irak i korte bukser under skelettet til frysehuset, oktober 1976.

I Senegal byggede EK et tilsvarende frysehus efter samme skabelon. Det var igen Atlas, der havde entreprisen, og alt materiel og udstyr blev sejlet derned i containere. I Peking var EK med ved bygningen af en landbrugsskole for Danida. Det var en stor aluminiumsleverance med vinduer, døre m.v.: ”Vi producerede

Hans Kornerup, 1995.

alle stumperne hjemmefra og sendte en montør med derud. Kineserne var meget tilfredse, og vi fik et fint diplom fra den kinesiske ambassade,” fortæller Jørgen Heick.

Engagementet blev imidlertid aldrig en vigtig del af EK's forretning, og udlandseventyret blev begrænset både i omfang og tid. Ikke desto mindre blev det til mange muntre oplevelser for de udsendte. Hans Kornerup var med i Irak, og Jørgen Heick mindes en episode fra et hotel:

”Jeg rådede ham til at få sengen ud fra væggen. Men han var gået i seng og ville ikke stå op igen. Lidt efter opdagede han, at sengen var levende af kakerlakker – ’Ja det er sgu’ derfor, den skal ud midt på gulvet,’ sagde jeg. Da vi så havde fået den ud, faldt sengen fra hinanden, og Hans lå på gulvet. Det havde vi meget grin af.”

Der var imidlertid også mere ubehagelige begivenheder. En barsk oplevelse var det således, da de en morgen på vej fra Bagdad blev vidner til en offentlig afstraffelse, hvor en tyv fik hugget hånden af: ”Da mine gummisko forsvandt senere på turen, turde jeg ikke sige det til nogen af frygt for, at tyven skulle blive pågrebet og straffet,” fortæller Jørgen Heick.

Totalentrepriser

I modsætning til udlandseventyret var bygningsreoveringen for alvor med til at trække EK op af det lavpunkt, man havde befundet sig i i midten af 1970'erne, og føre virksomheden ind i 1980'erne. Virksomheden havde både den nødvendige håndværksmæssige kunnen og den størrelse, der skulle til for at udnytte de nye muligheder. Først i midten af 1980'erne begyndte de store bygge- og entreprenørfirmaer at gå ind på markedet, hvor de opkøbte små håndværkervirksomheder for at få både håndværkerne, konduktørerne og hele ekspertisen med: ”Det var ikke altid heldigt, hverken for den lille virksomhed, eller for den store entreprenør,” konstaterer Niels Kornerup.

EK's størrelse som en mellemstor entreprenørvirksomhed gav fordele, men der var også en risiko for, at man kunne blive ”klemt” mellem de små mestre og de store entreprenørvirksomheder og de

muligheder, disse havde. Sidstnævnte relation blev aktuel at tage op til vurdering i forbindelse med et nyt entreprisekoncept, der blev introduceret på det danske byggermarked i 1970'erne – totalentreprisekonceptet. Det kom fra USA, England og for såvidt også Sverige, hvor entreprenørvirksomhederne typisk var langt større end i Danmark, og hvor entreprenøren selv havde alle nødvendige funktioner med arkitekter, rådgivende ingeniører m.fl. og selv købte jord op til byggegrunde m.m. Ved totalentreprisen går entreprenøren ud og opsøger en bygherre, afdækker hans behov og udformer et samlet projekt og giver en pris på det. Ofte var entreprenøren alene om projektet, men var bygherren ikke tilfreds, kunne han spørge andre entreprenører, og så var man med Niels Kornerups udtryk ”tilbage i noget, der ligner det gamle licitationssystem” – om end i større målestok.

Når totalentreprisemodellen vandt frem i Danmark, havde det ifølge Niels Kornerup baggrund i, at bygherrerne var trætte af at holde det ene møde efter det andet med arkitekt, ingeniør m.fl., og at det skulle bydes ud. Det var både langsommeligt og besværligt for bygherren. Totalentreprisen indebar, at bygherren kun havde én part, der kunne løse alle opgaver fra grunden til det færdige byggeri inklusive finansiering. Totalentrepriser krævede imidlertid virksomheder med et vist volumen, og i 1970-1980'erne ansatte de store entreprenørfirmaer arkitekter og ingeniører og etablerede særlige afdelinger. Det gjorde Kornerup ikke – af to grunde, som Niels Kornerup fortæller:

”Dels fordi det på sigt var dyrt at ansætte arkitekter og rådgivende ingeniører, som skulle beskæftiges ud over den enkelte totalentreprise – det mente vi ikke at kunne binde an med. Dels fordi vi var at den opfattelse, at man ville skyde sig selv i foden ved at ansætte arkitekter og rådgivende ingeniører, som ville være konkurrenter til vore ordregivere.”

Totalentreprisen og entreprenørernes opbygning af egne arkitekt- og ingeniøraftdelinger skabte et spændt forhold til selvstændige arkitekter og rådgivende ingeniører: ”Hvorfor skulle disse eksempelvis invitere Jespersen & Søn med på en opgave, når Jespersen & Søn aldrig kom med opgaver til dem,” forklarer Niels Kornerup og peger på, at udviklingen på den måde blev til fordel for EK:

Niels Kornerup, 1997.

”Så ville de hellere invitere Kornerup, der kom til dem engang imellem. Med vores model for at gennemføre totalentrepriser undgik vi at få et anstrengt forhold til de selvstændige teknikere, og vi undgik at skulle have kontinuerlig beskæftigelse til arkitekter og rådgivende ingeniører. Vi brugte flere arkitekter og en række rådgivende ingeniører på vores totalentrepriser, og de kom til os med projekter.”

Ikke desto mindre var der i EK lange diskussioner, om firmaet skulle forblive en mellemstor entreprenørvirksomhed, eller om man skulle bevæge sig op i de stores rækker: ”Det forlød til stadighed, at de små og de store klarede sig, mens de mellemstore gik ned,” fortæller Niels Kornerup. ”Men vi har altid klaret os som mellemstore og gjort det bedre end de fleste. Vi kan selvfølgelig være undtagelsen, der bekræfter reglen – eller også er reglen en myte.”

EK valgte bevidst at satse på den størrelse, virksomheden har haft i de senere år. Flexibilitet er et nøgleord hos EK, mens de store entreprenører mistede noget af flexibiliteten og sad med nogle store afdelinger, som de ikke umiddelbart kunne skille sig af med, når konjunkturerne vendte.

EK gik ind i totalentreprisekonceptet på den måde, at man opkøbte jord i omegnen af København på Avedøre Holme, i Ishøj, Greve, Brøndby, Glostrup og andre steder. Det tog Niels Kornerup sig af. I begyndelsen var det primært industribyggeri, der blev udført i totalentreprise, senere kom de offentlige bygherrer med. Argumentet var, at når én entreprenør styrede det hele, blev det bedst og billigst. Dertil kunne det gøres hurtigere, og byggegrunden var klar. Grundlaget var, at EK ejede jorden, så bygherren måtte bruge EK som totalentreprenør, hvis han ville have den bestemte grund, som firmaet ejede. På Avedøre Holme købte EK således ca. 52.000 kvm. og udviklede området med veje og kloakering ud til hovedkloakken. På en del af denne grund blev der opført 2 projekter: ”Vi havde en stribe totalentrepriser fra slutningen af 1970’erne og frem, og det koncept bruges stadig,” fortæller Niels Kornerup, men ikke i samme omfang som tidligere:

”Det er nu skubbet lidt i baggrunden af partneringkonceptet, der har sit udspring delvist i totalentreprisemodellen, men også er udviklet fra det gamle konsortiebyggeri, hvor alle gik sammen – byg-

herre, ingeniører, arkitekter, entreprenører og ofte også byggeadvokaten.”

Betonrenovering

Kornerups profilering på området bygningsrenovering indbefattede også betonrenovering, der for alvor kom på dagsordenen i 1980'erne. Det var gået stærkt med de store byggerier i de glade 60'ere, hvor betonelementteknologien vandt frem og gjorde byggerierne til hele små samfund i omegnen af København, Odense, Århus og Aalborg. Imidlertid blev byggerierne flere år efter opførelsen ramt af omfattende betonskader, der nødvendiggjorde kostbare renoveringer. Dels havde man i sin tid været for optimistiske med betonens holdbarhed, dels havde man haft travlt og derfor ikke været tilstrækkelig omhyggelig med opførelsen. Gerner Lassesen, der var blevet ansat hos Kornerup i 1974, var med på betonrenoveringsopgaver:

”Betonrenovering begyndte midt i 1980'erne med de første højhuse i Rødovre, Agerkær og Ruskær, Brøndby Nord og Høje Gladsaxe. Det er altangangshuse, hvor vi i nogle tilfælde også ud-

Gerner Lassesen, 1986.

Brøndby Nord under renoveringen.

skiftede altangangene. Altangangenes betonelementer hviler på konsoller, armeringen i disse var tæret, hvorfor konsollen blev hugget ned og skiftet ud. Det var vanskeligt på flere måder. Beboerne skulle jo have adgang til deres lejligheder, og det skete fra altangangene. Vi fandt nogle metoder, hvor altanbunden blev understøttet og konsollen hugget væk, vi støbte så nye konsoller og fjernede betonelementerne med store mobilkraner og lagde nye i. På den måde var der kun spærret til lejligheden i få timer. Det var rimeligt store opgaver. De strakte sig fra midt i 1980'erne til begyndelsen af 1990'erne. Det var byggerier fra 1960'erne, der var nået til sølvbryllupsalderen, hvor dårligdommene begyndte at vise sig.”

20. Povl Kornerup 1985 – in memoriam

I 1980'erne blev Kornerups bygninger på Paul Bergsøes Vej udviklet, samtidig med at der blev udviklet nyt byggeri. Man købte nabogrundene af Kai Dige Bach og Codan og opførte 1984-1986 en tilbygning til kontorhuset. Samtidig byggede man P. Axt og Co. samt Thorengaard og Scandic-hotellet med Hans Christensen som entrepriserchef for alle byggerierne. EK byggede imidlertid ikke kun til for selv at kunne udvide, men også for at kunne leje kontorfaciliteter ud. Faktisk blev det meste af det nye kontorbyggeri dengang lejet ud, og i samme periode udførte man også halvbyggerierne til udlejning.

Povl Kornerup oplevede ikke at se byggeriet på Paul Bergsøes Vej blive færdigt. Gennem de senere år havde han i perioder været ude af stand til at arbejde på grund af sygdom, og i 1985 indhentede døden ham. Niels Kornerup mindes:

”Han var med til bestyrelsesmøder til det sidste, men havde i virkeligheden ikke været aktiv i firmaet de sidste ca. 7 år. Han havde fået Parkinsons syge, den skred fremad og mærkede ham. Han kom herud, men var træt og deltog ikke i det daglige arbejde. Han havde altid været den udfarende, den initiativrige, den hurtige i opfattelsen og replikken. I løbet af ingen tid kunne han analysere en sag og give sin opfattelse, han fandt altid de svage punkter i kalkuler m.m. Man vidste, at han ville slå ned på det svage punkt, når man forelagde ham noget, det var så sikkert som amen i kirken.”

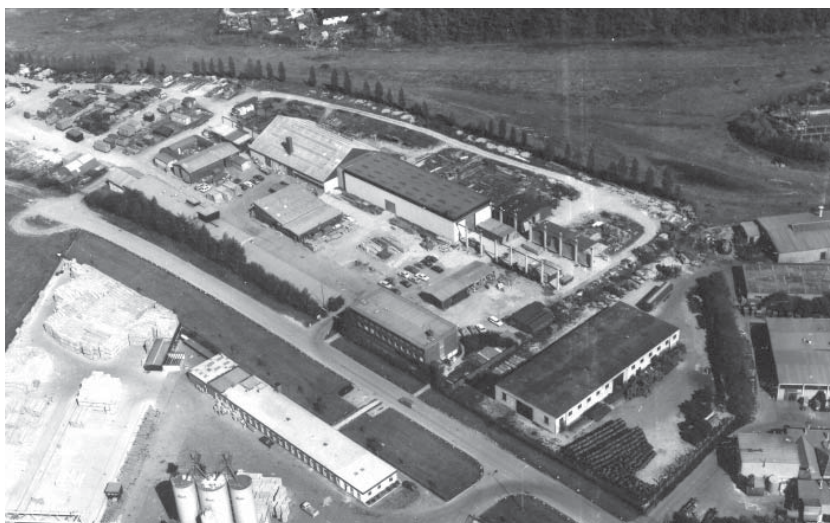
Povl Kornerup havde udviklet firmaet fra den solide håndværksvirksomhed, han overtog efter faderen, til et moderne komplekst firma med bygge- og entreprenørvirksomhed som kerneområde. Diversificeringen var for så vidt allerede indledt i Einar Kornerups tid, da han havde fået borgerskab som kloak- og stukkatørmester, men det var en udvidelse, der foregik inden for de håndværksmæssige rammer, han opretholdt for virksomheden.

Povl Kornerup ekspanderede virksomheden fra en håndværkspræget til en industrielt præget virksomhed. Foruden produktion på metalområdet eksperimenterede Kornerup også med produktion

Povl Kornerup med sin uundværlige regnestok, malet i 1973 af K. Bärenholdt.

EK's plads den 15. april 1974 før anlægget af motorvejen.

Luftfoto med EK's nye kontorhus midt i billedet, Thorengaard til højre og Scandic Hotel øverst i billedet.

af elementer som i muret elementbyggeri. Men han ekspanderede også finansielt med investering, med ejendomsselskaber og med udlejning af materiel. De mange ejendomsselskaber førte til, at ejendomsadministrationen blev en integreret del af den samlede virksomhed.

Snedkermester Peter Larsen, der havde kendt Povl Kornerup siden 1964 og arbejdede tæt sammen med ham, karakteriserer ham gennem nogle øjeblikksbilleder:

”Man skulle ikke sige hr. direktør til Povl Kornerup. Det gjorde jeg engang, hvorefter han sagde: ’Jeg vil gerne have mig frabedt, at De kalder mig direktør. Jeg er civilingeniør, direktør det kan enhver hattemager blive, men civilingeniør det kræver en indsats. Det gør det også at være snedkermester, det kan enhver heller ikke kalde sig.’ Povl Kornerups holdning var, at uanset hvor stort et stykke arbejde, det drejede sig om, så skulle kunderne behandles ordentligt. Én, der bare skulle have lavet en dør, skulle behandles

Brøndby Strand Kirke under opførelse 1982/83.

Povl Kornerup og Bindner Jensen ved afsløringen af maleriet af Bindner i anledning af hans 65 års fødselsdag den 2. februar 1985. De to havde kørt parløb i firmaet siden 1943.

på samme måde som én, der kom med en millionordre. Det var jeg helt enig med ham i. Hans motto var – et godt omdømme kan ikke købes for penge, men kan sættes over styr på én dag.”

Povl Kornerup var intellektuel og forsigtig. Det harmonerede dårligt med, at hans virke som entreprenør faldt i en periode med en i Danmarkshistorien hidtil uset økonomisk vækst, men hans forsigtighed skal måske også forstås på netop den baggrund. Han kunne have udnyttet de gunstige konjunkturer til en ekspansion, der gik langt ud over den, som faktisk fandt sted. En udvidelse af kernevirkomheden op i entreprenørbranchens top ville have været en mulighed, men det lå ikke til hans forsigtige væsen. Hans ambition var ikke at blive stor for enhver pris, men at vokse med måde som forudsætning for at bevare kvaliteten. Vægten på den håndværksmæssige kvalitet var en videreførelse af Einar Kornerups idégrundlag for virksomheden, og den strategi lykkedes.

Povl Kornerups største fortjeneste var nok den diversificering af virksomheden, han gennemførte, og i sammenhæng dermed overgangen fra det personlige ejerskab til aktieselskabsformen. Det blev en ændring af mere formel karakter, for så vidt som Povl Kornerup blev den altdominerende hovedaktionær i alle selskaber, men det pegede i retning af udviklingen af et moderne selskab og førte over i etableringen af en professionel ledelse. Povl Kornerup efterlod sig et selskabskompleks, hvis ledelse lå i hænderne på den administrerende direktør Bent A. Bang, selvom ejerskabet stadig beroede hos familien.

Kornerupfonden

Povl Kornerup havde arvet faderens sociale og filantropiske engagement. Han sad således i Præstekehjemmets bestyrelse og i forretningsudvalget for Julemærkehjemmene. Han var religiøs, men involverede sig ikke i kirkeligt arbejde, som Einar Kornerup havde gjort. At han nærrede omsorg for sine medmennesker, hører med til karakteristikken af ham – her udtrykt af Peter Larsen:

”Povl Kornerup var med alle vegne og havde store menneskelige evner. Der var en gammel bogholder, der ikke rigtig kunne følge med længere, nogle synes han var en økonomisk belastning, men

Povl Kornerup sagde: 'Den bogholder har været her fra min fars tid, han kan ikke gå ud og få nyt arbejde. Jeg synes vi skal finde noget arbejde, der passer til ham' – sådan var han også."

Forretningen blev udvidet, og det finansielle engagement dominerede Povl Kornerups liv, men hans sociale engagement og interesse for håndværk og håndværkeruddannelsen gik ikke tabt. Det førte til, at Povl og Lisa Kornerup den 21. juni 1983 oprettede en almen velgørende fond, Kornerupfonden, med et oprindeligt indskud på 10.000 kr. Det blev den 31. december 1985 suppleret med en andel af den samlede nettoformue i fællesboet og særboet efter Povl Kornerup. Særboet skulle udrede beløbet, der androg ca. 4,7 mio. kr. i anparter i tre ejendomsselskaber samt aktier i Initus A/S.

Fondens formål var bl.a. "at yde støtte til sygdomsbekæmpende foranstaltninger samt til uddannelse og videreuddannelse, hoved-

I 1982 kunne EK fejre 75 års jubilæum. Ved receptionen den 30. november ses fra venstre Bent A. Bang, Hans Kornerup, Povl Kornerup, Niels Kornerup og Bindner Jensen, på væggen bag Povl Kornerup et fotografi af grundlæggeren Einar Kornerup.

*Bent A. Bang på talerstolen ved
EK's 75 års jubilæumsfest i 1982.*

sageligt inden for videnskab, industri, handel og håndværk... Det er dernæst fondens formål at yde støtte til videnskabelig forskning... Der kan endelig ydes støtte til foreninger, stiftelser, institutioner m.v...”

I 2002 ejede Kornerupfonden godt 23 pct. af aktiekapitalen i Initus A/S foruden obligationer og bankindsud. Ved udgangen af 2001 var fondens formue 35,5 mio. kr., og der var 4,9 mio. kr. til rådighed for uddelinger.

21. Jubilarer 1955-1985

Antallet af jubilæer steg i Povl Kornerups tid. Ikke færre end 23 kunne fejre 25 års jubilæum, og enkelte af dem har også holdt 40 års jubilæum.

Johs. Stavnsager, murerformand, blev ansat i 1930 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1955.

H. E. Hansen, murerformand, fik tilnavnet Fine Hansen, blev ansat i februar 1931 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1956.

Hans Petersen, murerformand, fik tilnavnet Sønderjyske Per, blev ansat i 1931 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1956.

Johs. Stavnsager

H.E. Hansen

Hans Petersen

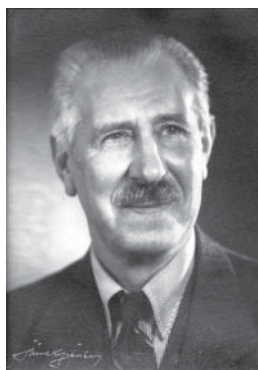
Jens Anderson, betonformand, blev ansat i 1932 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1957 og 40 års jubilæum i 1972.

Andreas Petersen, murer, blev ansat i december 1934 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1959.

Julius Andersen, murerarbejdsmand, blev ansat i 1935 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1960.

Jens Anderson

Andreas Petersen

Julius Andersen

Sophus Rasmussen, murerarbejdsmand, blev ansat i juli 1938 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1963.

Jacob Dahl, betonarbejder, blev ansat i 1941 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1966.

Ejgild Bindner Jensen, murer, bygningsingeniør, direktør, oldermann og æresoldermann, blev ansat i april 1943 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1968 og 40 års jubilæum i 1983.

Sophus Rasmussen

Jacob Dahl

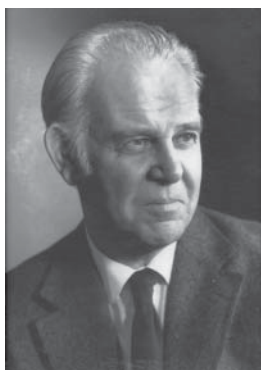
E. Bindner Jensen

Lars P. Jensen, betonformand, fik tilnavnet LP, blev ansat i maj 1946 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1971.

Oluf Rasmussen, murerformand, blev ansat i juli 1946 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1971.

Lars P. Jensen

Oluf Rasmussen

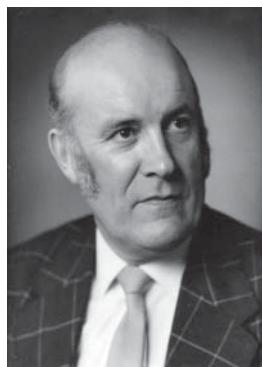

Søren Bennetsen

Søren Bennetsen, murerformand, blev ansat i juli 1946 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1971.

Erik Rasmussen, murerformand, blev ansat i november 1946 og fik tilnavnet Den Kongelige, kunne fejre 25 års jubilæum i 1971.

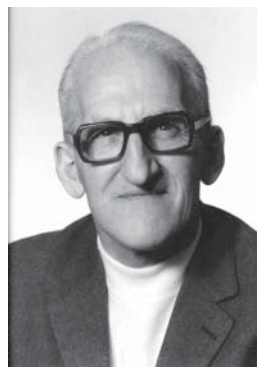
Herbert Jensen, tømrerformand, blev ansat i august 1947 og fik tilnavnet Balletdanseren, kunne fejre 25 års jubilæum i 1972.

Erik Rasmussen

Herbert Jensen

Sophus Olsen

Sophus Olsen, murer, blev ansat i oktober 1948 og fik tilnavnet Undulaten, kunne fejre 25 års jubilæum i 1973.

Ejnar Elbrandt, tømrerformand, blev ansat den 24. september 1949 og fik tilnavnet Rævebrandt, kunne fejre 25 års jubilæum i 1974.

Sophus Kamp, forvalterassistent, blev ansat den 8. juni 1950 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1975.

Harry Nielsen, betonmand, blev ansat i maj 1954 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1979 og 40 års jubilæum i 1994.

Ejnar Elbrandt

Sophus Kamp

Harry Nielsen

Jørgen Heick, smed med titel af smedemester, blev ansat den 2. januar 1956 og fik tilnavnet Den Lange, kunne fejre 25 års jubilæum i 1981.

Knud B. Sørensen, smedeformand, blev ansat den 15. august 1959 og fik tilnavnene Søren og Stålkuglen, kunne fejre 25 års jubilæum i 1984.

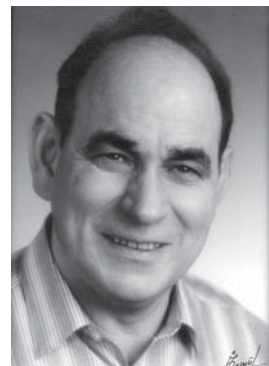
Bøje Andersen, murerarbejdsmand, blev ansat den 7. november 1959 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1984.

Jørgen Heick

Knud B. Sørensen

Bøje Andersen

Gunnar Davidsen, murerarbejdsmand, blev ansat den 15. november 1959 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1984.

Arly Sennenvald, der startede som smedelærling og nu er mester, blev ansat i juni 1960 og kunne fejre 25 års jubilæum i 1985 og 40 års jubilæum i 2000.

Gunnar Davidsen

Arly Sennenvald